

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2013

Klimešová Tereza

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

POUŽÍVÁNÍ JUXTAPONOVANÝCH KOMPOZIT VE ŠPANĚLSKÝCH
ŽURNALISTICKÝCH TEXTECH

Vedoucí práce: Mgr. Miroslava Aurová, Ph. D.

Autor práce: Tereza Klimešová

Studijní obor: Filologie – Španělský jazyk pro evropský a mezinárodní obchod

Ročník: 4.

Prohlášení o původnosti práce:

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 26. července 2013

Tereza Klimešová

Poděkování:

Ráda bych poděkovala vedoucí mě bakalářské práce, a to paní Mgr. Miroslavě Aurové, Ph. D., která mi ochotně a trpělivě radila vždy, když jsem se ocitla v úzkých a nevěděla, jakým způsobem pokračovat dále.

ANOTACE:

Bakalářská práce se zabývá užitím juxtaponovaných kompozit ve španělských žurnalistických textech. Je rozdělena na dvě části, kdy první část je teoretická, kde je podrobně rozebrána problematika kompozit a následné vypsání druhů kompozit se zvláštním zřetelem na kompozita juxtaponovaná. Výzkumná část je plně navazující na část teoretickou a je věnována rozboru šesti žurnalistických rubrik a určení četnosti výskytu kompozit juxtaponovaných a ostatních. K výzkumu posloužil španělský deník El País.

Klíčová slova:

Tvorba slov

Neologie

Kompozice

Juxtapozice

Žurnalistické texty

ANNOTATION:

This bachelor thesis deals with the use of juxtapositions in composition in Spanish journalistic texts. It is divided into two parts; the first is theoretical, describes in detail the delineation of forms in composition, followed by the description of types of these with special regards to juxtapositions in composition. The research part is fully coherent to the theoretical part and deals with the analysis of six journalistic sections, showing the number of appearance of juxtapositions in composition, and also other forms. The main source for research was the highest-circulation Spanish daily newspaper – El País.

Key words:

Word formation

Neology

Composition

Juxtaposition

Journalistic texts

Obsah

1. Úvod.....	9
2. Teoretická část.....	11
2. 1. Tvorba slov ve španělštině.....	11
2. 2. Neologismy a neologie.....	12
2. 3. Kompozice.....	14
2. 4. Členění kompozit de Manuela Alvara Ezquerry.....	17
2. 4. 1. Synapse.....	17
2. 4. 2. Disjunkce.....	19
2. 4. 3. Kontrapozice.....	21
2. 4. 4. Juxtapozice.....	24
2. 4. 5. Prefixoidy a zlidovělé předpony.....	33
3. Praktická část.....	38
3. 1. Ekonomická rubrika.....	38
3. 1. 1. Synapse.....	38
3. 1. 2. Disjunkce.....	38
3. 1. 3. Kontrapozice.....	39
3. 1. 4. Juxtapozice.....	39
3. 1. 5. Prefixoidy a zlidovělé předpony.....	39
3. 2. Společenská rubrika.....	40
3. 2. 1. Synapse.....	40
3. 2. 2. Disjunkce.....	41
3. 2. 3. Kontrapozice.....	41
3. 2. 4. Juxtapozice.....	41
3. 2. 5. Prefixoidy a zlidovělé předpony.....	41
3. 3. Politická rubrika.....	42
3. 3. 1. Synapse.....	43
3. 3. 2. Disjunkce.....	43
3. 3. 3. Kontrapozice.....	43

3. 3. 4. Juxtapozice.....	43
3. 3. 5. Prefixoidy a zlidovělé předpony.....	43
3. 4. Rubrika mezinárodních zpráv.....	44
3. 4. 1. Synapse.....	45
3. 4. 2. Disjunkce.....	45
3. 4. 3. Kontrapozice.....	45
3. 4. 4. Juxtapozice.....	45
3. 4. 5. Prefixoidy a zlidovělé předpony.....	45
3. 5. Kulturní rubrika.....	46
3. 5. 1. Synapse.....	47
3. 5. 2. Disjunkce.....	47
3. 5. 3. Kontrapozice.....	47
3. 5. 4. Juxtapozice.....	47
3. 5. 5. Prefixoidy a zlidovělé předpony.....	47
3. 6. Sportovní rubrika.....	48
3. 6. 1. Synapse.....	48
3. 6. 2. Disjunkce.....	49
3. 6. 3. Kontrapozice.....	49
3. 6. 4. Juxtapozice.....	49
3. 6. 5. Prefixoidy a zlidovělé předpony.....	49
4. Závěr.....	51
5. Cizojazyčné resumé.....	53

1. Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem si vybrala „*Užití juxtaponovaných kompozit ve španělských žurnalistických textech*“. Dané téma jsem si zvolila zejména proto, že téma kompozit začíná být velmi aktuálním jevem a v žurnalistice obzvlášť. K jejich vzniku může dojít při tvoření pojmenování nově vzniklé věci, ale co je pro téma mé bakalářské práce důležité, je, že jejich vznik je mnohdy zapříčiněn překladem z cizího jazyka nebo vznikají v rámci usnadnění a zkrácení projevu, což je v žurnalistice hojně využíváno.

Má práce bude pojednávat o tom, co to vlastně kompozita jsou a jaký je jejich výskyt v žurnalistických textech. Nejdřív vytvořím pojednání o kompozitech obecně, zmíním rozdíly mezi tvrzeními různých lingvistů na toto téma, poté vytvořím detailní členění všech druhů kompozit, abych všechny tyto druhy mohla vyhledat v různých rubrikách žurnalistických textů ve španělském deníku El País.

Existuje mnoho druhů kompozit a každý autor je člení jiným způsobem. Většinou jsou členěny na vazby předložkové a bezpředložkové. Jelikož je to pro výzkumnou práci o četnosti užití juxtaponovaných kompozit málo, využiji členění rozsáhlejšího typu, na kterém se shodli dva různí autoři. Kompozita tedy budou členěna na pět různých druhů, a to na synapsi, disjunkci, kontrapozici, juxtapozici a na zlidovělé předpony a prefixoidy.

Na teoretickou část navážu částí praktickou, kde v šesti různých rubrikách (ekonomie, společnost, politika, mezinárodní zprávy, kultura a sport), kdy každá bude mít zhruba pět tisíc slov, budu vyhledávat již zmíněných pět druhů kompozit, abych mohla porovnat četnost výskytu kompozit juxtaponovaných a kompozit ostatních.

Hlavním cílem mé práce je dokázat, že v rubrice zahraničních či mezinárodních zpráv se kompozita vyskytují čteněji než v rubrikách z domova. Chci tím samozřejmě poukázat na to, že jejich vznik v žurnalistice je zapříčiněn překladem z cizích jazyků. Zřetelné rozdíly mezi různými kompozity a jejich výskytem budou znázorněny přehlednými grafy. Ke každé rubrice bude připojen jeden příslušný graf s přehledným výčtem kompozit.

Jako své literární zdroje jsem si vybrala spíše španělské lingvisty. Český zdroj využiji pouze jeden. Většina autorů, které jsem si vybrala, publikovala či znovu vydávala své knihy až po roce 1990, což ukazuje určitou aktuálnost tohoto faktu, tedy vývojovou tendenci jazyka, která směřuje ke stručnějším textům. Moderním trendem je chvátat a vše zrychlovat, tedy i jazyk. A ve španělštině, která je velmi opisná a hodně pojmenování se vyskytuje s předložkou *de* – „od, z“ nebo *a* – „k, do“, je tvoření kompozic a následné zkrácení jinak dlouhých výrazů, logickým krokem.

2. Teoretická část

2. 1. Tvorba slov ve španělštině

Předmětem studia lexikologie je tvorba slov v rámci lingvistiky. Lexikologie se zabývá slovní zásobou a jejími prvky. Samozřejmě existuje mnoho definic lexikologie, protože lingvisté mají v tomto ohledu velmi nejednotné názory; neshodují se v několika věcech, například v termínech označujících tytéž či podobné koncepty (morfémy, monémy, slova, lexémy, lexie atp.). Tato poněkud nesourodá situace odráží rozmanitost stanovisek různých jazykových škol (strukturalismus, funkcionalismus, distribucionalismus, transformační generativismus), z koncepcí jednotlivých odborníků v této oblasti a z typologie jazyků podrobených analýze.

V této práci nemám v úmyslu prohloubit otázky heterogenní problematiky lexikologie, mám v úmyslu pouze prozkoumat problematiku procesu tvoření slov a konkrétně kompozit. Nebo spíše lexikálních položek, které vznikají při používání.

Obecně lze konstatovat, že z pohledu konkrétního uživatele jazyka (mluvčího) se jazyk nemění, ale v závislosti na charakteru dynamiky mluvení nové prvky do jazyka přicházejí samy a jsou nastaveny tak, aby se dané řeči přizpůsobily. Není to jen běžná mluva, která obnovuje slovník, ale objevují se i v několika specializovaných jazycích nebo v dílčích kódech jazyka (slang), který předává své termíny do společného jazyka. Inovační proces vede ke změnám docházejícím ve všech jazykových úrovních nebo lexikálních projevech a tyto lexikální změny jsou velmi rychle rozpoznatelné.

Neustálý pohyb řeči se mnoho lingvistů pokouší zaznamenávat s menším či větším zpožděním ve svých slovnících neologismů nebo ve slovnících obecných výrazů. Je logické, že studium tvoření slov je úzce spojené s analýzou procesu neologizace. Vzhledem k tomu, že příklady uvedené v textu patří převážně do nově vytvořené formace, budu věnovat krátkou kapitolu i neologizaci a neologismům.

Lexikony by měly odrážet změny a transformace, které se vyskytují v mimojazykovém světě. Z toho vyplývá, že jsou to potřeby označit, což má zásadní význam pro obnovu a obohacení lexikonů. V tomto smyslu lexikon čelí dvojí potřebě:

- a) dát název nové skutečnosti (objekty, nápady, technologie), což jsou materiální a intelektuální koncepty,

b) dát nový název staré skutečnosti.

Tvorba slov je mimořádně složitou oblastí, která je ve větší či menší míře spojena se všemi úrovněmi analýz: etymologická, lexikálně sémantická, fonologická, morfologická a syntaktická.

V této práci se zaměřím na procesy morfologické, konkrétně na *kompozici*, které bude věnována kapitola č. 2. 3. Zde podotýkám, že nepanuje shoda na zařazení kompozice do procesů derivačních, tedy do kategorie derivační morfologie. Jak podotýká Manuel Alvar Ezquera (str. 48 - 49; 1999), někteří lingvisté chápou pod pojmem *derivace* všechny postupy tvorby slov, funkcionalisté navíc odlišují derivaci kompozit; celá problematika se ještě komplikuje s ohledem na kritéria syntaktická, tj. syntaktické vztahy mezi druhy derivací (základní a příponové) a mezi složkami druhů kompozit.

2. 2. Neologismy a neologie

Rozdíl mezi těmito dvěma termíny lze interpretovat jako opozici mezi procesem a produktem. Neologie představuje soubor mechanismů, pravidel a podmínek, které se vztahují k formě nové lexikální položky čili neologismu.

Klíčový problém spočívá v rozpoznání a definování jednotky jakožto jednotky neologické. Někteří francouzští autoři, jak uvádí Bartoš a Valíková (2002; str. 6), definovali neologismus jako novou jednotku lexikálního původu v daném kódu. Ve vytvořeném slovníku neologismů mnoho lingvistů podtrhuje to, co se překládá pod názvem „*lexikální neologismus*“. Lexikon by měl být viděn v celém rozsahu, tedy ve všech strukturách daných jednotek (jednoslovné termíny různého typu a víceslovné termíny různých kategorií). Podle názoru Bartoše a Valíkové (2002; str. 7) by studie neologických procesů neměly být ignorovány, neboť v používání příponových morfémů se ukazují určité morfologické tendence a preference.

Tyto závěry nás vedou k nastínění již dlouho diskutované otázky, která stále není zodpovězena: Jak dlouho a do kdy může být jednotka považována za neologickou? V zásadě je tento problém těsně spjat s otázkou synchronie a diachronie a s teoretickým a metodologickým přístupem. Jak podotýká Bartoš a Valíková (2002; str. 6), není pochyb o

rychlosti neologických inovací a jejich studie se provádí ze synchronního hlediska. Nicméně absolutní synchronie je abstraktní pojem a její definice je téměř nemožná. Pravdou je, že dnes disponujeme dokumenty k nově vzniklým lexikálním jednotkám, tyto dokumenty ale nemají speciální datové a sociální šíření, tudíž je nemožné začlenit tyto jednotky do společné slovní zásoby, pokud to člověk cíleně nevyhledává. Proto musíme také zvážit diachronní hledisko, a to zejména při analýze neologických trendů v různých fázích vývoje španělštiny. Ponoříme-li se do problematiky neologismů, můžeme dokonce říci, že neologismus existuje paradoxně už od okamžiku, kdy je slovo uváděno do oběhu. Naproti tomu, každá jazyková jednotka je neologismus v momentě své reprodukce.

Dalším problémem je podle Bartoše a Valíkové (str. 7; 2002) nastínění srozumitelné klasifikace neologismů z hlediska potřeb různých lingvistických autorů. Každý zastával jinou teorii a bylo již mnoho pokusů o sjednocení těchto teorií do jedné, ale zatím se autoři svými teoriemi pouze přibližují, nikoli sjednocují.

Existují neologismy, které odpovídají potřebě praktického pojmenování, kdy je zapotřebí pojmenovat novou skutečnost, která dříve neexistovala. Bartoš a Valíková (2002; str. 7) tuto skutečnost nazývají jako potřebu mezilidské komunikace. Existují ale také neologismy, které pro svůj vznik použily slovo existující a doplnili ho o předponu či příponu a tím upravily smysl původního slova a nebo jde o spojení dvou lexémů, kdy vznikne kompozitum, kterému se později budu blíže věnovat.

Mimo výše uvedené klasifikace, naprostá většina lingvistů dělí neologismus na dva základní typy: neologismus formální (forma) a neologismus významový (význam).

Neologismus či sémantický neologismus je založen na stávajících jednotkách dostávajících nový význam a smysl (stejný význam získává novou hodnotu). Ze synchronního hlediska můžeme na těchto druzích neologismů zkoumat polysémické vztahy a z hlediska diachronního lze pozorovat postupný vývoj a akumulaci různých významů.

Motivací pro vytváření neologismů jsou společné vnější faktory, jako jsou nové skutečnosti, generační rozdíly, diferenciacie společenských procesů a vnitřních faktorů, dělících se na strukturální a stylistické.

2. 3. Kompozice

V této kapitole se zaměřím na jednotlivé typy procesu skládání slov, tedy na druhy kompozit. Konkrétně se ovšem zaměřím na kompozita juxtaponovaná, což jsou kompozita složená i z několika lexikálních jednotek. Název tohoto kompozita pochází z latinského *yuxta* – „vedle“ a *ponere* – „položít“, tudíž jsou to lexémy neboli slova „položená vedle sebe“, tedy bez nexu.

I toto tak zvané „položení lexémů“ má své druhy, každý z mnou prozkoumaných autorů je jinak člení a jinak nazývá. Někteří autoři za lexikální jednotky považují nejen slova ale i předpony. Například Ezquerria (1999; str. 39) mezi kompozita ve své knížce zařadil lidové předpony, což je připojení pouze prefixoidu ke kořeni slova. Tyto prefixoidy ale mají svůj původ v latině či řečtině a ve výchozím jazyce byly opravdu slovem (např. *nano*, *tecno*, *contra* atp.). Varela Ortega (2005; str. 73) tento jev pojmenovala jako slova derivovaná prefixem a mezi kompozita je také včleňuje. Já jsem se rozhodla slova s prefixoidem do své práce zařadit mezi kompozita, protože to ve své podstatě kompozita jsou. Vznikají hlavně překladem (např. z anglického jazyka: *largometraje* – *celovečerní film*, *cortometraje* – *krátký film* atp.) a poslouží mi při porovnávání četnosti výskytu kompozit juxtaponovaných a ostatních.

Ezquerria (1999; str. 43) mezi kompozita včleňuje i zkratky, které si myslím, že do této skupiny nepatří. Ačkoliv jsou to počáteční písmena poskládaná vedle sebe, což by odpovídalo kritériu pro výběr kompozit, jsou to jen písmena nikoliv lexémy a nejedná se tedy o slovo, ale o zkratku umožňující zjednodušení či zkrácení projevu. Varela Ortega (2005; str. 85) zkratky zařadila do akronomie, kdy se také jedná o skládání, ale pouze na základě složení částí slov, například *autobús* je ve skutečnosti akronymem *automóvil omnibús*.

Základní členění je ale u všech autorů zhruba stejné, a to spojení s předložkou a bez předložky neboli syndeton a asyndeton. Josef Dubský (1977; str. 94) to pojmenoval přímo jako spojení předložkové a bezpředložkové. Ezquerria (1999; str. 21) kompozita člení mnohem složitěji, rozlišuje totiž velmi důkladně způsob složení daného kompozita. Pokud je kompozitum dvouslovné spojené předložkou nazývá ho synapsí, pokud je dvouslovné bez předložky a psané zvlášť nazývá ho disjunkcí, pokud je spojené pomlčkou nazývá ho kontraposicí a konečně víceslovná spojení psaná vždy dohromady nazývá juxtaposicí. Stejně složitě kompozita dělí i Bartoš a Valíková (2002; str. 15), ale je více jak zřejmé, že se

velmi inspirovali Ezquerrou (1999). Varela Ortega (2005; str. 73) kompozita základně rozdělují na běžná španělská slova spojená dohromady a na knižní kořeny řecko-latinských výrazů, což je mnou již zmíněné užití předpon. Existuje ovšem tak zvaná rekompozice, kdy je do jednoho slova spojen prefixoid a sufixoid (např. *tecnología* – *technologie*, *ecólogo* – *ekolog*, *xenófono* – *xenofob*, *pediatra* – *pediatřička*, *filántropo* – *filantrop* atp.)

Kompozita se také dělí podle spojených slovních druhů. Kombinací slovních druhů existuje opravdu mnoho, z knihy Santiaga Alcoba *Categoría léxica de las palabras compuestas en español* (1988; str. 113 – 114) jsem vybrala nejčtenější kombinace:

(1) Substantivní kompozita

Podstatné jméno + podstatné jméno = podstatné jméno	<i>la pastaflora</i> – „těstíčko“
Podstatné jméno + podstatné jméno = přídavné jméno	<i>carinífo</i> – „zženštilý“
Podstatné jméno + podstatné jméno = sloveso	<i>salpimentar</i> – „kořenit“
Podstatné jméno + přídavné jméno = podstatné jméno	<i>el aguafuerte</i> – „leptadlo“
Podstatné jméno + přídavné jméno = přídavné jméno	<i>ojialegre</i> – „rozjařený“
Podstatné jméno + sloveso = podstatné jméno	<i>malestar</i> – „nevolnost“
Podstatné jméno + sloveso = přídavné jméno	<i>manuscrito</i> – „rukopisný“
Podstatné jméno + sloveso = sloveso	<i>perniquebrar</i> – „zlámat nohu“

(2) Adjektivní kompozita

Přídavné jméno + podstatné jméno = podstatné jméno	<i>Blancanieves</i> – „Sněhurka“
Přídavné jméno + podstatné jméno = přídavné jméno	<i>sietemesino</i> – „sedmiměsíční“
Přídavné jméno + přídavné jméno = podstatné jméno	<i>el cochifrito</i> – „ragú“
Přídavné jméno + přídavné jméno = přídavné jméno	<i>blanquirrojo</i> – „biločervený“

(3) Zájmenná kompozita

Zájmeno + sloveso = podstatné jméno	<i>el quehacer</i> – „zaměstnání“
Zájmeno + sloveso = zájmeno	<i>cualquiera</i> – „jakýkoli“

- (4) Číslovková kompozita
Číslovka + podstatné jméno = podstatné jméno	<i>el ciempiés</i> – „stonožka“
Číslovka + podstatné jméno = přídavné jméno	<i>cuatrísílabo</i> – „čtyřslabičný“
Číslovka + přídavné jméno = přídavné jméno	<i>unifamiliar</i> – „rodinný“
Číslovka + číslovka = přídavné jméno	<i>dieciochesco</i> – „osmnáctý“
Číslovka + číslovka = číslovka	<i>diecinueve</i> – „devatenáct“
- (5) Slovesná kompozita
Sloveso + podstatné jméno = podstatné jméno	<i>el lanzafuedgo</i> – „měch“
Sloveso + číslovka = podstatné jméno	<i>el matasiete</i> – „chlubil“
Sloveso + sloveso = podstatné jméno	<i>la duermevela</i> – „bdění“
Sloveso + sloveso = sloveso	<i>salvaguardar</i> – „chránit“
Sloveso + přídavné jméno = podstatné jméno	<i>el catalejo</i> – „dalekohled“
- (6) Adverbiální kompozita
Příslovce + podstatné jméno = podstatné jméno	<i>la malacrianza</i> – „špatná výchova“
Příslovce + přídavné jméno = přídavné jméno	<i>bienandante</i> – „šťastný“
Příslovce + sloveso = podstatné jméno	<i>el bienestar</i> – „blahobyt“
Příslovce + sloveso = zájmeno	<i>dondequiera</i> – „kdekoliv“
Příslovce + sloveso = sloveso	<i>bienvivir</i> – „žít blahobytně“
- (7) Předponová kompozita (prefixoidy)
Předpona + podstatné jméno = podstatné jméno	<i>el parachoques</i> – „nárazník“
Předpona + podstatné jméno = přídavné jméno	<i>contraavión</i> – „protiletický“
Předpona + podstatné jméno = sloveso	<i>trasnochar</i> – „přenocovat“
Předpona + přídavné jméno = podstatné jméno	<i>el conjunto</i> – „celek“
Předpona + přídavné jméno = přídavné jméno	<i>sobrebarato</i> – „velmi levný“
Předpony + sloveso = podstatné jméno	<i>el porvenir</i> – „budoucnost“
Předpony + sloveso = sloveso	<i>contraatacar</i> – „protiútok“
Předpona + předpona = předpona	<i>atrás</i> – „dozadu“

Pomocí tohoto *de* – „z“ můžeme obyčejný předmět blíže specifikovat (*pan de Calatrava* – „chléb z Calatravy“), také můžeme označit okolnost, pro kterou je předmět vhodný (*pañuelo de bolsillo* – „papírový kapesníček“) nebo jeho zamýšlené použití či určení (*casa de huéspedes* – „hostinec“).

Jak jsem již zmínila, podobný syntaktický vztah se pod vlivem napodobení cizích jazyků může vyskytovat s předložkou *a*:

- (11) a) *avión a reacción* – „tryskové letadlo“
 b) *olla a presión* – „tlakový hrnec“
 c) *juguete a pilas* – „hračka na baterky“

Výskyt jiných předložek v synapsi je ojedinělý, ale přesto se s nimi můžeme setkat. Například *tres en raya* – „piškvorky“.

Sled prvků zapojených do synapse je vždy stejný, a to determinovaný a determinující. Oba prvky zachovávají svou plnou lexikální formu, aby se rozlišily od odvozenin, ve kterých se mohou vytratit některé části fonetických prvků po přičlenění přípony. Například:

- (12) a) *casa de huéspedes/ caserón* – „hostinec/ velký dům“
 b) *letra de cambio/ letero* – „směnka/ nálepka“
 c) *olla a presión/ ollería* – „tlakový hrnec/ hrnčířství“

Výsledek synapse je vždy podstatné nebo přídavné jméno, užití slovesa na místě determinovaného by totiž vedlo ke slovnímu opisu nebo jinému víceslovnému projevu, který není lexikalizovaný. Například: *andar a gatas* – „lézt po čtyřech“, *andar de cabeza* – „jde hlava kolem“. Na místě determinujícího je to ovšem jiné, protože, jak můžeme vidět na následujícím příkladě, jeho funkce je specifikovat: *vino de consagrar* – „slámové víno“.

V synapsi determinující prvek postrádá člen, protože jeho přítomnost by rozbila jednotu celku. V následujících příkladech si ukážeme jak:

(13)	a) <i>traje de luces</i>	x	<i>traje de las luces</i>	-	„kostým“
	b) <i>olla a presión</i>	x	<i>olla a la presión</i>	-	„tlakový hrnec“
	c) <i>la casa de huéspedes</i>	x	<i>la casa de los huéspedes</i>	-	„hostinec“
	d) <i>golpe de estado</i>	x	<i>golpe del estado</i>	-	„státní převrat“

e) *mando a distancia* x *mando a la distancia* - „dálkové ovládání“

V synapsi se základní prvky mohou dále rozšiřovat, aniž by narušily funkci synapse samotné. Stále se jedná o synapsi, i když je rozšířena o další specifikující prvek:

- (14) a) *silla de ruedas* – „invalidní vozík“
b) *una gran silla de ruedas* – „velký invalidní vozík“
c) *silla de ruedas giratorias* – „otočné kolečkové křeslo“
d) *juguete a pilas* – „hračka na baterky“
e) *juguete japonés a pilas* – „japonská hračka na baterky“

Co se ale může vlivem expanze lexikálních prvků stát je, že se mezi dvěma prvky synapse může ztratit předložka a výraz se spojí do jednoho slova. Například: *estrella de mar* → *estrellamar* – „hvězdice“, *hoja de lata* → *hojalata* – „cínový lis“. Takto utvořená slova poté působí přirozeně spojená a původ v předložkovém spojení není na první pohled zřejmý.

Závěrem je k synapsi třeba dodat, že je to jev, který je velmi složité rozpoznat od ostatních předložkových spojení, která nejsou ustálená. Jak jsem již zmiňovala, synapse se vyskytuje zejména ve vědecké a technické terminologii, jen vzácně je používána v obvyklé řeči a je opravdu nutné brát zřetel na to, zda jsou výrazy ustálené, jejich význam je vždy stejný a jsou mluvčími v daném významu používány často.

2. 4. 2. Disjunkce

Ezquerria (1999; str. 24) za disjunkci považuje složení lexémů bez předložky, ale graficky oddělené mezerou, toto spojení nazývá jako spojení lexikální. Například jimi jsou:

- (15) a) *cama nido* – „kolébka“ b) *opini3n p3blica* – „veřejné mínění“
c) *cuento chino* – „báchorka“ d) *pájaro carpintero* – „datel“
e) *guerra civil* – „občanská válka“

Jako je tomu u synapse, tak i u disjunkce je první prvek determinantem, druhý prvek determinujícím a toto spojení určuje jeden jediný objekt. Například:

- (16) a) *guerra civil* – „občanská válka“ je *guerra* – „válka“
b) *tinta china* – „tuš“ je *tinta* – „barvivo“
c) *goma arábica* – „arabská guma“ je *goma* – „guma“

d) *pez espada* – „mečoun“ je *pez* – „ryba“

Přestože druhý prvek specifikuje první, může to být jen jméno dalšího druhu. Například *civil* – „občanský“ je pouze specifikace slova *guerra* – „válka“ a *espada* – „meč“ nemá nic společného s *pez* – „ryba“. Pouze dohromady to označuje konkrétní výraz jako je „občanská válka“ a „mečoun“. Stručně řečeno, první část tohoto kompozita je nutné ponechat ve svém původním znění, zatímco druhou částí je možné vytvořit pojmenování výraznější či konkrétnější. Například *pez espada* – „mečoun“ je ryba, která má něco společného s mečem, *tinta china* – „tuš“ je tuš, která má něco společného s Čínou atp. Tento vztah založený na přirovnání či původu předmětu a jeho zasazení do běžného a obecného jazyka nás dostává například k tomu, že je možné je různě upravovat a vytvářet. Jako příklad Ezquerria (1999; str. 25) uvádí výraz *pez cofre* – „čtverzubec“ česky, doslova tento výraz ve španělštině znamená „ryba připomínající tvar kufru“, která by se pro svou ošklivost měla jmenovat spíše *pez zurrón* – „ryba vypadající jako mošna“.

Sémantický vztah mezi oběma prvky by nemohl existovat bez syntaktické podpory, spočívající na shodě a podobnosti obou prvků navzájem. Například:

- (17) a) *guerra* - „válka“ (která) je *civil* – „občanská“
b) *pez* - „ryba“ (která) je *espada* – „mečovitá“
c) *tinta* – „tuš“ (která) je *china* – „čínská“

Tato shoda ovšem nemusí být absolutní, v některých případech se ani nevyskytuje. Pokud se ale spojí dvě podstatná jména, je mezi nimi alespoň jeden společný znak. Například:

- (18) a) *el pez* – „ryba“ a *la espada* – „meč“, ryba i meč jsou podlouhlé
b) *el pájaro* – „pták“ a *el carpintero* – „truhlář“, oba zasazují rány do dřeva

Syntaktický vztah, ke kterému dochází mezi těmito dvěma prvky, je utvořen na základě porovnání podobnosti. Když je ale na druhém místě přídavné jméno, které nevytváří srovnání ani neoznačuje podobnost, jedná se pouze o specifickou příbuznost a zůstává v tomto případě stejná syntaktická souvislost.

Podle Ezquerria (1999; str. 29) disjunkce ve španělštině není příliš častým jevem. Je vzácná i v literatuře. Oblastí, kde se disjunkce nejvíce vyskytuje, je pojmenování rostlin a živočichů, a to ve složení název + specifikace. Jako příklad Ezquerria (1999; str. 26) uvádí tato označení:

- (19) a) *cabra montés* – „kozoroh“ b) *oso lavador* - „mýval“

- c) *oso colmenero* - „mravenečník čtyřprstý“ d) *perro mapache* - „pes mývalovitý“
 e) *oso hormiguero* - „mravenečník velký“
- (20) a) *gallito inglés* - „karikatura kohouta“ b) *pájaro pinto* - „stehlík“
 c) *pájaro bobo* - „tučňák“ d) *martín pescador* - „ledňáček“
 e) *pájaro carpintero* - „datel“ f) *pinzón real* - „pěnkava“
 g) *pájaro mosca* - „kolibřík“
- (21) a) *espino negro* - „hloh černý“ b) *hierba zapatera* - „jirchářka“
 c) *hierba cañamera* - „proskurník lékařský“ d) *salsifi blanco* - „kozí brada“
 e) *hierba mora* - „černohlávek obecný“
- (22) a) *álamo temblón* - „osika“ b) *sauce cabruno* - „vrba jíva“
 c) *palma real* - „palma královská“ d) *sauce llorón* - „smuteční vrba“
 e) *sauce blanco* - „vrba bílá“

Některá tato pojmenování pojící se s přídavným jménem se mohou vyskytovat i s předložkou *de*, která má úlohu specifikovat. Tato pojmenování potom mohou být proměněna v synapsi. Například tomu je u:

- (23) *caballito marinero* → *caballito de mar* - „mořský koník“

Sjednocování prvků, které Ezquerria (1999; str. 24) uváděl u synapse, se může stát i u disjunkce. V případě synapsí se vynechala předložka *a* v případě disjunkce se odstraní pouze mezera a výraz se tedy píše dohromady. Například:

- (24) a) *ave fría* → *avefría* - „čejka“
 b) *agua nieve* → *aguanieve* - „mokrý sníh“

2. 4. 3. Kontrapozice

Podle Ezquerria (1999; str. 27) kontrapozice představuje vyšší stupeň grafického spojení, což znamená, že dvě jednotky zapojené do kontrapozice jsou ve většině jazyků spojeny pomlčkou.

Španělská akademie omezuje použití pomlček, což podle Ezquerry (1999; str. 27) vede k nejistotě mnoha uživatelů, zda pomlčku do kompozita zapojit či ne. Jako příklad Ezquerra (1999; str. 27) uvádí pár nejproblematictějších kompozit:

(25)	a) <i>coche bomba</i>	x	<i>coche-bomba</i>	-	„výbušnina v autě“
	b) <i>falda pantalón</i>	x	<i>falda-pantalón</i>	-	„kalhotová sukně“
	c) <i>buque escuela</i>	x	<i>buque-escuela</i>	-	„školní plachetnice“

Ačkoli akademie doporučuje některé výrazy psát s pomlčkou, v mnoha textech se setkáme s variantou bez pomlčky. Například tomu tak je u výrazu *coche-cama* – „karavan“, který akademie doporučuje psát s pomlčkou, ale prakticky vždy se setkáme s variantou bez ní.

Co ale podle Ezquerry (1999; str. 27) může pomoci rozpoznat, zda pomlčku užít či ne, je logické uvážení toho zda spojujeme něco kontrastního nebo geograficky či politicky spojujeme výrazy, které mají určitou spojitost. Slova, která mají nějakou spojitost, jsou například: *hispanoamericano* – „latinskoamerický“ nebo *checoslovaco* - „československý“ a slova bez spojitosti mohou například být: *franco-prusiano* – „franko-pruské“ či *germano-soviético* – „nacisticko-sovětský“.

Ve španělštině se vyskytuje řada kompozit, která vykazují strukturu kompozit ostatních románských jazyků, zejména francouzštiny, proto dochází ke ztrátě či nahrazení fonetické části. Například tomu tak je u:

(26)	a) <i>franco-belga</i>	namísto	<i>francés-belga</i>
	- „francouzsko-belgické“	namísto	„francouzský-belgický“
	b) <i>arabo-israelí</i>	namísto	<i>árabe-israelí</i>
	- „arabsko-izraelský“	namísto	„arabský-izraelský“

V kontrapozici se běžně objevují dvě přídavná jména, protože požadovaný výsledek je většinou přídavné jméno nebo podstatné jméno, které má posloužit pro funkci určit či kvalifikovat. Tyto výrazy v kontrapozici na rozdíl od ostatních kompozit mění svůj tvar s ohledem na rod podstatného jména, na které se váží. Důležité je ale zdůraznit, že toto platí pouze u prvku vyskytující se v kompozitu na druhém místě. Příkladem mohou být tyto výrazy:

(27)	<i>un proceso químico-físico</i>	x	<i>una prueba químico-física</i>
	- „chemicko-fyzický proces“	x	„chemicko-fyzická zkouška“

Pokud jsou prvky kontrapozice dvě podstatná jména, na prvním místě je to, které udává výsledný rod, příkladem je výraz *buque-escuela* – „výcviková loď“, který je ve výsledku mužského rodu, ačkoli škola je rodu ženského. Druhé z podstatných jmen pak označuje konkrétní význam určeného objektu. A právě tato skutečnost často způsobuje, že se kontrapozice změnila na disjunkci, protože u disjunkce je tomu také tak, druhé slovo v kompozitu blíže specifikuje slovo první a první určuje výsledný rod. Jasnými příklady tohoto faktu jsou:

(28)	a) <i>buque-escuela</i>	→	<i>buque escuela</i>	-	„výcviková loď“
	b) <i>coche-cama</i>	→	<i>coche cama</i>	-	„karavan“
	c) <i>vagón-cisterna</i>	→	<i>vagón cisterna</i>	-	„vůz s nádrží“

V hojnějším počtu se ale vyskytují kontrapozice, které jsou graficky spojené:

(29)	a) <i>un químico-físico</i>	odpovídá	<i>químico y físico</i>	-	„chemický a fyzický“
	b) <i>lo catalano-francés</i>	se dělí na	<i>catalán y lo francés</i>	-	„katalánský a francouzský“
	c) <i>un buque-escuela</i>	odpovídá	<i>buque y escuela</i>	-	„výcviková loď“

Kontrapozici nemůžeme považovat v žádném případě za disjunkci. Kontrapozice se může v disjunkci proměnit, jak jsem zmiňovala o odstavci výše, ale nelze ji za kontrapozici zaměňovat. Mezi kontrapozicí a disjunkcí jsou totiž velmi odlišné vztahy, v disjunkci totiž nespojujeme slova podobných významů, které nám blíže určují podstatu, ale užitím druhého slova specifikujeme význam a funkci prvního. Můžeme si tento fakt podložit následujícími příklady:

(30)	a) <i>guerra + civil</i>	je obecné slovo „válka“, které specifikuje slovo „občanská“
	b) <i>pez + espada</i>	je obecné slovo „ryba“, které specifikuje slovo „meč“
	X	
	c) <i>químico + físico</i>	je specifikace jiného objektu, který je „chemický a fyzický“
	d) <i>vagón + cisterna</i>	jsou dva naprosto odlišné prvky označující jeden daný objekt, a to „vůz s cisternou“

Vyskytují se i protichůdné prvky spojené pomlčkou, které ale kontrapozicí nejsou, protože je zde pomlčka použita jen pro usnadnění složité syntaktické struktury. Jako příklad tohoto jevu Ezquerria (1999; str. 29) uvádí výraz *un misil aire-tierra* – „vzduch-země střela“, což je střela, která byla odpálena z letadla a je schopná zasáhnout objekty umístěné na zemi. Zde je pomlčka umístěna jen pro zjednodušení jinak složitého výrazu a nelze to tedy považovat za kontrapozici.

2. 4. 4. Juxtapozice

Juxtapozice je nejvíce používaným kompozitem, což dokazuje jejich hojný výskyt v literatuře i v žurnalistice. Ezquerria (1999; str. 30) tento jev nazývá složenými lexémy a právě pro jejich četný výskyt jim ve své knize věnuje více pozornosti než kompozitům ostatním. Na začátek uvedeme pár příkladů, které ukazují, že juxtapozicemi jsou i naprosto běžně používaná slova:

- (31) a) *artimaña* – „past“
 b) *latinoamericano* – „latinskoamerický“
 c) *contrarreformista* – „protireformátor“
 d) *malformar* – „špatně utvořené“
 e) *chuf্লাibailas* – „cvok“
 f) *menoscabar* – „podkopat“
 g) *entrecasa* – „domácí“
 h) *pasatiempo* – „koníček“
 i) *hincapié* – „důraz“
 j) *quisicosa* – „hádanka“
 k) *hispanohablante* – „osoba španělsky mluvící“

Struktura juxtapozice je na první pohled jednoduchá, slovo složené ze dvou prvků, ale vztahy mezi těmito prvky mohou být různého charakteru. Zejména je rozdíl mezi různým spojením různých slovních druhů.

Ve spojení dvou podstatných jmen (například: *bocamanga* – „manžeta“, *carricoche* – „dopravní vozidlo“, *casatienda* – „obchodní dům“, *madreselva* – „zimolez“, *telaraña* – „pavučina“ apod.) může být uspořádání následujícího typu:

- (32) *casatienda* – „obchodní dům“ je zároveň *casa* – dům a *tienda* – „obchod“

Prvky v kompozitu se mohou vyskytovat ve vztahu podřízenosti, který vznikne v důsledku nějakého pojmenování. Například tomu je u:

- (33) *la bocamanga* – „manžeta“, kdy *boca* je „pusa“ a *manga* je „rukáv“, doslova to tedy je „pusa v rukávu“

Podle Ezquerry (1999; str. 30) tento fakt ukazuje na původ v latinském jazyce a uvádí ještě příklad *la telaraña* – „pavučina“, kdy *tela* je „tkanina“ od *la araña* – „pavouka“.

Ve spojení podstatného jména s přídavným jménem je třeba dávat pozor na to, k jakému konečnému slovnímu druhu vedou. Ty, které vedou k podstatným jménům (například: *aguardiente* – „kořalka“, *hierbabuena* – „máta“), představují velmi jednoduchý vztah mezi prvkem, který určuje a prvkem, který je určen:

- (34) a) *agua + ardiente* - „voda“ + „hořící“
b) *hierba + buena* - „bylina“ + „dobrá“

Tento vztah je velmi podobný vztahu, který se vyskytuje u disjunkce, kdy je první slovo v kompozitu omezeno slovem druhým (například: *guardia civil* – „občanská stráž“), je ale třeba nutno podotknout, že zatímco disjunkce ponechává ve svém spojení dva přízvuky, juxta pozice zachovává pouze jeden přízvuk. Mezi určitým a určujícím prvkem v juxta pozici existuje vztah, který přisuzuje vlastnost nějakému základnímu prvku:

- (35) a) *aguardiente* – „kořalka“ je *agua* – „voda“, která je *ardiente* – „hořící“
b) *hierbabuena* – „máta“ je *hierba* – „bylina“, která je *buena* – „dobrá“

Ve spojení podstatného jména s přídavným jménem, při kterém dochází ke vzniku přídavného jména (například: *alicaído* – „skleslý“, *cejijunto* – „zamračený“, *pelirrojo* – „rusovlasý“), se nám ukazuje jedna zvláštnost, a to přítomnost jednoho prvku navíc. Tímto prvkem je *i*, které můžeme podle Ezquerry (1999; str. 31) považovat za vnitřně stálé spojení mezi podstatným jménem a přídavným jménem. Není to ovšem jediný případ, kdy se s tímto „*i*“ můžeme setkat, vyskytuje se také ve spojení podstatného jména a slovesa (například: *maniatar* – „svázat“, které je odvozené od *maniatado* – „svázaný“) nebo ve spojení dvou podstatných jmen (například: *carricoche* – „dopravní vůz“) a spojení dvou přídavných jmen (například: *grandilocuente* – „mnohomluvný“).

Podle Ezquerry (1999, str. 32) ve spojení podstatného jména s přídavným jménem, kdy je výsledné kompozitum přídavným jménem, a ve spojení podstatného jména a slovesa vypadá již zmíněný prvek „*i*“ jako syntaktický zbytek latinského genitivu, který vyjadřoval přivlastňovací vztah mezi podstatnými jmény a v podstatě nahrazoval náš český druhý pád. Nelze tedy považovat kompozita tohoto typu za knižní, nýbrž jde o latinské zbytky, které se ujaly v lidových formách jazyka. Stalo se to dokonce takovou lidovou zvyklostí, že i nová kompozita tohoto typu vznikají obdobným způsobem.

Ve spojení podstatného jména s přídavným jménem se vyskytuje vztah mezi prvkem, který určuje a prvkem, který je určen. V případě tohoto spojení je tomu tak v obou možných výsledných variantách, tedy ať už vznikne podstatné jméno či přídavné jméno. Tento vztah může mít významové pojmenování, kdy druhý prvek v kompozitu udává smysl celého kompozita:

- (36) a) *cejijunto* – „zamračený“ je *junto de cejas* – „spojení obočí“
 b) *pelirrojo* – „rudovlasý“ je *rojo de pelo* – „rudá ve vlasech“

nebo může pojmenovávat výsledný stav nějakého procesu:

- (37) a) *boquiabierto* – „s otevřenými ústy“ znamená
que se queda con la boca abierta – „že drží otevřená ústa“
 b) *carifruncido* – „zasmušilý“ znamená
que tiene la cara franciada – „že má zasmušilou tvář“

nebo zobrazení nějaké formy:

- (38) a) *alicaído* – „pokleslé“ b) *patidifuso* – „křivonohý“

Ezquerria (1999; str. 32) uvádí, že tento jev se nazýval vztažným akuzativem, ale vztahoval se pouze na tělo slova, a to až do 15. století, kdy byl do těchto kompozit vložen již zmíněný prvek „i“.

Zpodstatňování přídavných jmen není v tomto kompozitu nic neobvyklého, dochází k tomu zejména při popisování charakteristiky kompozita, kterou zpravidla vytvoří mluvčí:

- (39) a) *cariblanco* – „rybák“ b) *petirrojo* – „červenka“
 c) *piquituerto* – „křivonoska“

Díky postupné lexikalizaci se u mnoha juxtapozic vytrácí vnímání původního smyslu spojení pomocí „i“ a je vnímán pouze nynější smysl daného kompozita. Například:

- (40) a) *casquivano* – „lehkomyšlný“ b) *manirroto* – „výstřední“
 c) *peligudo* – „chlupatý“

Vyskytují se i kompozita, ve kterých je prvek „i“ pouze přechodným prvkem, například tomu tak je u:

- (41) a) *maniatar* – „svázat“ je v podstatě derivát přídavného jména *maniatado* – „svázaný“, které je složeno ze slova *mano* – „ruka“ a *atado* – „svázaný“

- b) *coliflor* – „květák“ je kompozitum italského původu
- c) *colinabo* – „kedluben“ je výtvar podobný kvěťáku
- d) *clarividente* – „bystrozraký“ je kompozitum galicijského původu

V některých kompozitech prvek „i“ supluje výskyt slučovací spojky *y* – „a“ a vnitřní koordinace prvků je tedy stejná jako ve spojení podstatného jména a přídavného jména, kdy je výsledkem podstatné jméno, o kterém jsem psala o pár odstavců výš. Například těmi kompozity jsou:

- (42) a) *casatienda* – „obchodní dům“ je *casa* – „dům“ a *tienda* – „obchod“
 b) *carricoche* – „dopravní vůz“ je *carro* – „vůz“ a *coche* – „auto“

Prvek „i“ se ale vyskytuje i ve spojení dvou přídavných jmen, kdy je výsledkem taktéž přídavné jméno:

- (43) a) *agridulce* – „sladkokyselé“ je *agri(o)* – „kyselé“ a *dulce* – „sladké“
 b) *grandilocuente* – „mnohomluvný“ je *grandi(e)* – „velký“ a *elocuente* „výmluvný“

Již zmíněné spojení dvou přídavných jmen, kdy je výsledkem přídavné jméno, je zvláštní tím, že ačkoliv je založeno na predikativním vztahu, což je podle Jaroslava Popely (2006; str. 20) vztah, který ukazuje, že mezi dvěma větnými členy položenými vedle sebe nějaký vztah je, nejsou prvky v kompozitu na stejné úrovni. Podobně tomu je u disjunkce a kontrapozice, ale je nemožné popřít koordinaci mezi prvky kompozita. Můžeme si tohoto jevu všimnout v následujících příkladech:

- (44) a) *hispanohablante* – „španělsky mluvící“
 b) *latinoamericano* – „latinskoamerický“

V tomto případě vztah mezi prvkem určujícím a prvkem určitým v kompozitu určuje pořadí prvků, což ve španělštině není častým jevem. Například juxtaopozice *un latinoamericano* – „je Američan s latinským původem“.

Stejné pořadí prvků určujících a určitých se vyskytuje i u spojení podstatného jména a přídavného jména:

- (45) a) *ciempiés* – „stonožka“ b) *malasangre* – „mstivý“
 c) *malhumor* – „špatná nálada“ d) *mediodía* – „poledne“
 e) *malpaís* – „neúrodná půda“

V těchto druzích juxta pozice je první prvek v kompozitu specifikován či nějakým způsobem omezen prvkem druhým. Je to vlastně stejné jako u spojení podstatného jména s přídavným jménem, kdy přídavné jméno blíže specifikuje podstatné jméno. Stejný vztah se vyskytuje i u disjunkce, kdy je vztah mezi prvky také přisuzující:

- (46) a) *malpaís* – „neúrodná půda“ je *el país* – „země“, která je *mal* – „špatná“
b) *altamar* – „širé moře“ je *la mar* – „moře“, které je *alta* – „rozvodněné“
c) *vanagloria* – „vychloubání“ je *la gloria* – „sláva“, která je *vana* – „klamná“

Může se stát, že syntaktický vztah mezi dvěma prvky kompozita není vytvořen interně, ale záleží na externím činiteli, který následně ovlivní jejich pořadí:

- (47) a) *mediodía* – „poledne“ je hodina umístěna uprostřed dne
b) *ciempiés* – „stonožka“ je zvíře, které má sto nohou

Dále se posouvám k juxta pozici, ve kterém je spojeno sloveso a podstatné jméno:

- (48) a) *hincapié* – „dokročení“ b) *quemasangres* – „štváč“
c) *matamoscas* – „mucholapka“ d) *quitapenas* – „amulet pro štěstí“
e) *pasatiempo* – „zábava“

Jim podobné jsou juxta pozice skládající se ze slovesa a z příslovce:

- (49) a) *boganvate* – „humr“ b) *catalejo* – „dalekohled“
c) *mandamás* – „hlavoun“

V obou těchto typech juxta pozice je výsledný slovní druh podstatné jméno. Ezquerria (1999; str. 34) uvádí, že se začaly objevovat první početné a různorodé formace tohoto typu v době romantismu.

Ezquerria (1999; str. 35) tvrdí, že na tvaru slovesa, které se zpravidla vyskytuje v kompozitu na prvním místě, se lingvisté nejsou schopni shodnout. Někteří tvrdí, že jde o tvar imperativu, pro některé je to přítomný čas prostý a někteří to dokonce považují jen za slovesný kořen.

V některých kompozitech jde naprosto zřejmě o tvar imperativu, například *salchucho* – „roztomilý pes“, *tentemozo* – „podpěra“, *correvidile* – „klepna“, *hazmerreír* – „šašek“ nebo *siguemepollo* – „stuha“. V jiných je zase znatelná morfologická neutralizace: *aguafiestas* – „kakabus“, *cubrecama* – „příkrývka“, *hincapié* – „dokročení“ nebo *pasatiempo* – „zábava“ apod.

Podle Ezquerry (1999; str. 35) pokud užijeme přítomný čas prostý, je možné přejít na adjektivní frázi, která nám usnadní vysvětlení spojení různých slov. Například:

- (50) a) *cascanueces* – „louskáček“ je nástroj, který slouží k ...
b) *sacasillas* – „kulisák“ je osoba, která se věnuje ...
c) *salvamanteles* – „rohož“ je věc, která se používá na ...

Jelikož mluvčí strukturu tohoto kompozita interpretuje jako spojení slovesa s přímým či nepřímým předmětem, zdá se být nejvhodnější užití tvaru indikativu. Struktura spojení slovesa s přímým předmětem vyžaduje vzor osobního tvaru, jímž mohou například být:

- (51) a) *chafalmejas* – „špatný malíř, mazal“ b) *hincapié* – „dokročení“
c) *guardamuebles* – „sklad nábytku“ d) *pasatiempo* – „zábava“

Ve spojení slovesa s nepřímým předmětem kompozita odpovídají této struktuře:

- (52) a) *andarríos* – „konipas“ b) *saltarrostro* – „gekon“
c) *girasol* – „slunečnice“ d) *trotamundos* – „světoběžník“

Podstatné jméno na místě druhého prvku v kompozitu, má v plurálu i v singuláru stejný tvar, pokud nepotřebujeme či nechceme specifikovat objekt samotný a pokud je to nutné pro celkový význam konstrukce, která tvoří kompozita. Například tomu tak je u:

- (53) a) *mataperros* – „uličnick“ b) *papahuevos* – „naiva“
c) *zampabollos* – „nenasyta“

Množné číslo podstatného jména položeného za slovesem, je možné považovat za nutné, protože sloveso obvykle vytváří určitou akci, která množné číslo podstatného jména vyžaduje.

Sémanticky zatíženým prvkem v kompozitu bývá sloveso, podstatné jméno je prvkem sekundárním, tudíž konkretizuje sémanticky zatížené sloveso. Ezquerra (1999; str. 36) tento fakt velmi dobře vystihl u pojmenování drobného hmyzu:

- (54) a) *saltagatos* – „saranče (Kolumbie)“ b) *saltaprados* – „saranče (Asturie)“
c) *saltigallo* – „saranče“ d) *saltamontes* – „kobyłka luční“
e) *saltón* – „kobyłka zelená“ f) *saltarén* – „kobyłka zavalitá“
g) *saltapajas* – „cvrček“

To, co je u všeho stejné, je sloveso *saltar* – „skákat“, tudíž právě sloveso určuje pojmenování, protože všechen tento hmyz má společné to, že skáče a podstatné jméno má funkci rozlišit druhy tohoto drobného hmyzu. Jak můžeme na předešlých příkladech vidět, jde buď o pojmenování zoologických druhů tohoto hmyzu, nebo jde o pojmenování stejného druhu hmyzu různě, což je ovlivněné oblastí, kde se tento druh pojmenovával.

Díky slovesu, které je nejzatíženějším prvkem kompozita, můžeme rozpoznat zpětné pojmenování daného kompozita, což může ovlivnit i vznik kompozit dalších. Například tomu tak je u:

- (55) a) *caza* – „lov“ pro *cazabombardero* – „bombardér“
 b) *limpia* – „uklizení“ pro *limpiabotas* – „čistič bot“
 c) *saca* – „vyjmutí“ pro *sacacorchos* – „vývrtka“

V kompozitech tohoto typu (spojení slovesa a podstatného jména nebo slovesa a příslovce) záleží na celkovém smyslu, nikoli na částečném, což můžeme pozorovat na syntaktické struktuře těchto kompozit.

Kompozita, ve kterých jde o spojení příslovce se slovesem, kdy výsledným druhem je sloveso (například: *bienaventurar* – „požehnat“, *bienquerer* – „uctívat“, *malcasar* – „špatně se vdát“, *malformar* – „špatně vytvořit“, *malparir* – „potratit“, *malvivir* – „živořit“, *malversar* – „zpronevěřit“, *menoscabar* – „zmenšit“, *menospreciar* – „podceňovat“), mají syntaktickou strukturu prvku, který je určen a prvku, který určuje. Tato struktura už ale neodpovídá aktuálním tvarům a Ezquerria (1999; str. 36) ji považuje za zastaralou, ale na jejímž základě je možné vytvořit nová kompozita v aktuálním jazyce. Tento typ složení je zajímavý tím, že vztah mezi oběma prvky se zdá být až nepřátelský, příkladem mohou být tato kompozita:

- (56) a) *malvivir* – „živořit“ je *vivir* – „žít“ ale *mal* – „špatně“
 b) *malformar* – „špatně vytvořit“ je *formar* – „vytvořit“ ale *mal* – „špatně“
 c) *malparir* – „potratit“ je *parir* – „porodit“ ale *mal* – „špatně“
 d) *menospreciar* – „podceňovat“ je *preciar* – „oceňovat“ ale *menos* – „méně“

Další zajímavostí tohoto typu kompozit je to, že se častěji vyskytují s hodnotou negativní než s hodnotou pozitivní, většinou se pojí s příslovcem *mal* – „špatně“ nebo *menos* – „méně“. Když už ale jsou pozitivní, pojí se s příslovcem *bien* – „dobře“ (*bienestar* – „blahobyt“,

bienquerer – „uctívat“). Ze sémantického hlediska tato příslovce jsou vlastně determinanty, které určují význam daného slovesa.

Méně ale přece se vyskytují spojení slovesa a příslovce, kdy je výsledným slovním druhem příslovce. Příkladem nám může být slovo *dondequiera* – „kdekoliv“.

Podobné vlastnosti jako předchozí typ spojení má i spojení příslovce a podstatného jména (*bienandanza* – „štěstí“, *bienquerencia* – „laskavost“, *menoscuenta* – „sleva“). Opět je vztah mezi oběma prvky kompozita odporovací, což můžeme vidět na následujících příkladech:

(57) *menoscuenta* – „sleva“ je *cuenta* – „cena“ ale *menos* – „menší“

Toto spojení (myslím příslovce a podstatného jména) ve španělštině není běžně užívána, k jejímu využívání dochází pouze v případě gramatikalizace. Příkladem toho jsou například tato spojení:

(58) a) *bienquerencia* – „laskavost“ je odvozené od slova *bienquerer* – „uctívat“
b) *malacrianza* – „rozmazlenost“ je odvozené od slova *malcriar* – „rozmazlit“
c) *bienandanza* – „štěstí“ je odvozené od *andar* – „kráčet“ a *bien* – „dobře“

Ve spojení příslovce s přídavným jménem (*biengranada* – „merlík hroznový“, *bienintencionado* – „dobromyslný“, *malaconsejado* – „navedený“, *malcontento* – „nespokojený“, *maldispuesto* – „mrzutý“) se stejně jako u spojení příslovce a slovesa vyskytuje odporovací vztah:

(59) a) *biengranada* je *granada* – „granátové jablko“ ale *bien* – „dobře“
b) *bienintencionado* je *intencionado* – „mít úmysl“ ale *bien* – „dobře“
c) *malaconsejado* je *aconsejado* – „moudrý“ ale *mal* – „špatně“
d) *malcontento* je *contento* – „spokojený“ ale *mal* – „špatně“
e) *maldispuesto* je *dispuesto* – „ochotný“ ale *mal* – „špatně“

Príslovce užitá v těchto kompozitech určují význam určitého prvku. Príslovce jim může dát význam negativní, pozitivní či opačný. Užití opaku může vyvrátit smysl daného slova jako například v ustálených spojeních jako jsou: *pobre pero honrado* – „chudý, ale poctivý“ nebo *chiquito pero matón* – „malý, ale silný“. Užití negativního či pozitivního příslovce pak záleží pouze na učinění rozhodnutí mluvčího, například *intencionado* – „mající úmysl“, ale

ten úmysl může být *bien* – „dobrý“ nebo *mal* – „špatný“. Není ovšem podmínkou, že se kompozita tohoto typu musí pojít s příslovci *mal* – „špatně“ nebo *bien* – „dobře“, pouze se jimi dá lépe upřesnit význam.

Spojíme-li dvě slovesa v osobním tvaru do jednoho kompozita, výsledkem bude podstatné jméno v syntaktické struktuře, která je kopulativního neboli slučovacího typu. Vztah mezi těmito dvěma prvky je rovný a vzájemně se doplňující. Jako příklad je možno uvést:

- (60) a) *copraventa* – „překupování“ je *compra* – „nákup“ a *venta* – „prodej“
b) *duermevela* – „podřimování“ je *duerme* – „spí“ a *vela* – „bdí“
c) *ganapierde* – „vabank“ je *gana* – „vyhrává“ a *pierde* – „ztrácí“

Fakt, že výsledkem spojení dvou sloves je podstatné jméno a ne sloveso, lze vysvětlit pomocí příkladů číslo (59), která se vyskytují ve třetí osobě jednotného čísla, což je tvar, který je, co se týče slovesného vztahu, méně výrazný než infinitiv. Taková to pojmenování se mohou vyskytovat ve třech různých konjugacích neboli časováních:

- (61) 1. *la compra de una casa* – „zakoupení domu“, *la conquista de Méjico* – „získání Mexika“, *la toma de Constantinopla* – „zabrání Cařihradu“,
la caza – „lov“, *la paga* – „platba“, *la poda* – „prořezávání“
2. *contienda* – „boj“
3. *debate* – „debata“

Existuje ještě jedno kompozitum, kde je zapojené sloveso, a to ve spojení slovesa se spojku. Vyskytují se dvě kombinace těchto dvou slovních druhů, buď je první sloveso a spojka je na druhém na místě (například: *penseque* – „faux pas“) nebo je na prvním místě spojka a sloveso je na místě druhém (například: *siquiera* – „snad“), což je forma, která je více lexikalizovaná a kde se mezi oběma prvky nachází stav podřizenosti. Toto spojení byt' nesouvisí s formou a obsahem složeniny, tak zachovává původní význam obou dvou prvků. Něco podobného se vyskytuje i ve spojení předložky a podstatného jména, například tomu tak je u výrazů: *contrapropuesta* – „protinávrh“, *contrarreforma* – „katolická reforma“, *entrecasa* – „domácí“, *sinrazón* – „nespravedlnost“, *sinvergüenza* – „hanebník“ nebo *traspíe* – „klopýtnutí“, tento výraz se ale objevuje spíše obdobně jako spojení slovesa a podstatného jména, kde se druhý prvek kompozita vyskytuje v množném čísle, potom by tedy tento

výraz měl být spíše psán jako *traspíés* – „klopýtnutí“. Ezquerria (1999; str. 38) ale uvádí, že spojení tohoto typu jsou vhodná spíše k derivaci než k vytvoření kompozita.

V těchto kompozitech se vykytuje sled prvku, který určuje a prvku, který je určen takový, že to vypadá, že se první prvek může pozměnit podle významu prvku druhého, ale takto pozměněné kompozitum nemůže být správně interpretováno, pokud neznáme důvod a význam této změny.

Ve větých kompozitech je třeba zaznamenat přítomnost zájmeného prvku, který mluvčímu slouží k určení věci nebo může sloužit k určení samotného mluvčího. Jedná se tedy o kompozita, která obsahují více než dvě lexikální jednotky. Například jimi jsou:

- (62) a) *bienmesabe* – „sněhové pusinky“ b) *correveidile* – „drbna“
c) *metomentodo* – „drzoun“ d) *hazmerreír* – „šásek“
e) *nomeolvides* – „pomněnka“ f) *sabelotodo* – „vychloubač“
g) *tragalotodo* – „hltoun“

2. 4. 5. Prefixoidy a zlidovělé předpony

U tohoto kompozita se jedná o pokládání předpon před kořen slova. Tyto předpony jsou ale dvojího typu. Jedním typem jsou tak zvané prefixoidy, což je předpona, která má svůj původ v latinských slovech a jejichž význam je plně lexikální. Druhým typem jsou zlidovělé předpony, které postrádají lexikální úplnost, ale vzhledem k jejich významu pro dané kompozitum je lze za lexikální jednotky považovat. Například předpona *re-* není lexikální jednotkou, ale její výskyt slovu dává význam opakujícího se děje, tedy něčeho co se znovu událo.

Ezquerria (1999; str. 39) uvádí, že předpona může nebo nemusí mít nezávislý výskyt předložky. Jinými slovy je to odlučitelnost a neodlučitelnost předpony. Což je závislé na tom, zda se jedná o předložku nebo pouze předponu. Například předložka *a* – „do“ je odlučitelná (*apolítico* – „apolitický“ x *político* – „politický“), jak už jsem uváděla, předpona *re* odlučitelná není (*reencuentro* – „opětne shledání“), protože jako předložka neexistuje.

Dalším příkladem neodlučitelné předpony je předpona *pre-*, která se může vázat na podstatné jméno, přídavné jméno či sloveso:

- (63) a) *previsión* – „předpověď“ b) *prejuicio* – „předsudek“
c) *previsible* – „předvídatelný“ d) *previo* – „předběžný“
e) *predominar* – „převládat“ f) *predecir* – „předpovídat“

Stejně jako v předchozích typech kompozit i zde se mohou pojít různé slovní druhy, na prvním místě se ale musí objevit předložka nebo spojka, což vede k tomu, že některá kompozita jsou stejná, jako jsem uváděla u juxtaopozice, což znamená jediné, a to že i tato kompozita jsou zčásti juxtaponovaná.

Spojení spojky a slovesa, kdy je výsledným slovním druhem spojka:

- (64) *siquiera* – „alespoň“

Spojení předložky a podstatného jména, kdy je výsledným slovním druhem podstatné jméno:

- (65) a) *contrapropuesta* – „protinávrh“ b) *contrarreforma* – „katolická reforma“
c) *entrecasa* – „domácí“ d) *sinvergüenza* – „hanebník“
e) *traspíe* – „klopýtnutí“

Spojení předložky a slovesa, kdy je výsledným slovním druhem sloveso:

- (66) a) *anteponer* – „upřednostnit“ b) *contramandar* – „odvolat“
c) *entreteter* – „zaplést“ d) *trastocar* – „převrátit“

Spojení předložky a spojky, kdy je výsledným slovním druhem spojka:

- (67) a) *conque* – „tudíž“ b) *porque* – „protože“

Spojení tří předložek, kdy je výsledným slovním druhem opět předložka:

- (68) *desde* – „od“

Na následujících příkladech je zřejmé, že i stejné předpony mohou mít jiný význam. V některých případech mohou vyznačit negaci, v dalších specifikovat slovo samotné:

- (69) a) *acientífico* – „nevědecký“ b) *asimilación* – „asimilace“
 c) *incorrección* – „nezdvořilost“ d) *información* – „informace“
 e) *inmigración* – „přistěhovalectví“

A naopak stejný význam může být vyjádřen různými předponami. Pomocí předpon *pre-* a *ante-* lze vyjádřit přednost, prvenství či uspořádání, jak je uvedeno v následujících příkladech:

- (70) a) *precongresual* – „předkongresové“ b) *preelectoral* – „předvolební“
 c) *preexistir* – „předcházet“ d) *previsión* – „předpověď“
 e) *anteayer* – „předevčirem“ f) *antedicho* – „zmíněný“
 g) *antemano* - „předem“

Některé předpony, které jsou různé, ale mají stejný význam, mohou být rozděleny na obecné a knižní. Například obecnou předponu *contra-* lze zaměnit za knižní *anti-*, které se stále hojně vyskytuje například v žurnalistickém jazyce:

- (71) a) *contracorriente* – „protiproud“ b) *contradecir* – „odmlouvat“
 c) *contrapelo* – „proti srsti“ d) *contrarrevolución* – „kontrarevoluce“
 e) *antieuropeo* – „neevropské“ f) *antiaborista* – „odpůrce potratů“
 g) *antigolpista* – „odpůrce puče“ h) *antipartheid* – „rasová tolerance“
 i) *antidisturbios* – „protiporuchové“ j) *antidopaje* – „odpůrce dopingů“
 k) *antiespiritual* – „neduchovní“ l) *antimarxista* – „odpůrce marxismu“
 m) *antisocial* – „asociální“

Chceme-li vyjádřit zápor nebo ztrátu, můžeme si vybrat z několika předpon, nejčastějšími jsou *a-*, *de-* nebo *des-* a *in-* :

- (72) a) *acientífico* – „nevědecký“ b) *amoral* – „nemorální“
 c) *apolítico* – „nepolitický“
 d) *desamparar* – „opustit“ e) *desautorizar* – „neschválit“
 f) *desconcierto* – „poškození“ g) *desengañado* – „vyvedený z omylu“
 h) *deshonor* – „zneuctění“
 i) *inapelable* – „neodvolatelný“ j) *incapaz* – „neschopný“
 k) *increíble* – „neuvěřitelný“ l) *indiferencia* – „lhostejnost“
 m) *inquietar* – „znepokojovat“

e) <i>encaminar</i> – „zaměřit“	f) <i>enriquecer</i> – „obohatit“
g) <i>encarar</i> – „zacílit“	h) <i>entontecer</i> – „zhloupnout“
i) <i>encargar</i> – „pověřit“	

Ačkoliv slovesa s předponou *en-* se objevují časovaná druhým a trochu třetím možným způsobem časování, i zde se vyskytují parasyntetické formace založené na podstatných jménech (*encarar* – „zacílit“) nebo na přídavných jménech (*entontecer* – „zhloupnout“).

Podíváme-li se na kompozita utvořená s předponou *des-* zjistíme, že i zde se projevuje to stejné. Nicméně v tomto typu je jen málo sloves, které se zakládají na podstatných jménech (*desaficionar* – „odmilovat se“) a žádné zakládající se na přídavném jméně:

(77) a) <i>desaficionar</i> – „odmilovat se“	b) <i>desamparar</i> – „opustit“
c) <i>desalojar</i> – „vyklidit“	d) <i>desarrollar</i> – „rozvinout“
e) <i>descargar</i> – „vyložit“	f) <i>desenvolver</i> – „rozbalit“
g) <i>descartar</i> – „odstranit“	h) <i>desobedecer</i> – „neuposlechnout“
i) <i>descifrar</i> – „rozluštit“	j) <i>desaparecer</i> – „zmizet“

Nejvíce podobných typů spojení se vyskytuje s předponou *re-*, jak už jsem zmiňovala na začátku je to předpona nezakládající se na předložce, tudíž by se o kompozitum jednat nemělo, ale význam této předpony je lexikální, proto ji včleňuji do kompozit stejně jako Ezquerria (1999; str. 43):

(78) a) <i>reajustar</i> – „upravit“	b) <i>recaer</i> – „znovu upadnout“
c) <i>reaparecer</i> – „znovu se objevit“	d) <i>recoger</i> – „převzít“
e) <i>rebajar</i> – „slevit“	f) <i>recorrer</i> – „projít“
g) <i>recular</i> – „ustoupit“	h) <i>renacer</i> – „znovu ožít“
i) <i>reflexionar</i> – „uvažovat“	j) <i>recibir</i> – „obdržet“
k) <i>reformar</i> – „předělat“	l) <i>rehuir</i> – „vyhýbat se“

3. Praktická část

Praktickou část své práce jsem zaměřila na porovnání četnosti výskytu juxtapozic ve srovnání s ostatními druhy kompozit ve španělských žurnalistických textech.

Vzhledem k upadající formálnosti španělského deníku El Mundo jsem čerpala články pro svůj výzkum četnosti výskytu juxtaponovaných kompozit pouze z deníku El País. Vybrala jsem si šest různých rubrik: ekonomie, společnost, politika, mezinárodní zprávy, kultura a sport.

Z daných rubrik jsem pak vybrala několik různě starých a různě dlouhých článků tak, abych získala text o minimálně pěti tisících slovech a v těchto textech pak mohla postupně vyhledávat pět druhů kompozit podle Manuela Alvara Ezquerry (synapse, disjunkce, kontrapozice, juxtapozice, prefixoidy a lidové předpony).

3. 1. Ekonomická rubrika

V této rubrice jsem vybrala osm různých článků o 5 454 slovech, z nichž kompozity bylo pouze 66 slov. Očekávala jsem od této rubriky kompozit mnohem víc, protože články které jsem postahovala, se týkaly zejména světové finanční krize a mnoho článků muselo být přeloženo z cizích jazyků, tudíž konkrétně juxtaponovaná kompozita by zde mohla mít větší zastoupení, ale nemají.

3. 1. 1. Synapse

Synapse se v této rubrice vyskytovala pouze šestkrát a opakovaly se zde hlavně kompozita, která vyznačovala zdroje různých institucí či názvy institucí. Jako příklad uvedu jen některé:

fuentes de la Comisión – „komisní zdroje“

fuentes del Gobierno – „vládní zdroje“

Ministerio de Finanzas – „Ministerstvo financí“ atd.

3. 1. 2. Disjunkce

Disjunkcí jsem v ekonomické rubrice našla sedm, stejně jako synapse byly hlavně ekonomického zaměření. V podstatě se všechny výrazy týkají Evropské unie. Například těmi výrazy jsou:

fuentes diplomáticas – „diplomatické zdroje“

hipotecas basura – „rizikové hypotéky“

social demócrata – „sociálně demokratický“

zona euro – „euro zóna“

3. 1. 3. Kontrapozice

Kontrapozice je poněkud ojedinělým kompozitem jak v rubrice ekonomické, tak v rubrikách ostatních. V této rubrice se vyskytovala pouze jediná kontrapozice, kterou je výraz:

pseudo-contra-beca – kompenzace za stipendium.

3. 1. 4. Juxtapozice

Juxtapozice zde početně výrazně předčila synapsi, disjunkci i kontrapozici. Vyskytovalo se jich tu celkem dvacet pět a všechny byly zaměřeny buď ekonomicky či žurnalisticky, nejvíce zmiňované juxtapozice byly:

Eurogrupo – „evropská skupina“ *eurozona* – „euro zóna“

portavoz – „mluvčí“

Také se zde objevila jedna z nejnovějších juxtapozic, a to:

nimileurista – „někdo, kdo nemá ani tisíc euro“

toto slovo je reakcí na právě probíhající ekonomickou krizi ve Španělsku a na vládní škrty v oblasti sociální dávek, které jsou od ledna 2012 nižší než tisíc euro měsíčně. Dalšími juxtapozicemi zde byly například:

socialdemócrata – „sociálně-demokratický“

malestar – „nevolnost“

3. 1. 5. Prefixoidy a zlidovělé předpony

Zlidovělé předpony jsou nejčetnějším kompozitem v této rubrice, je jich celkem dvacet sedm a vyskytují se se všemi předponami, které Ezquerria (1999; str. 39 – 43) uvádí ve své knize. Nejčetnějšími zde však jsou ta s předponou re-, která znamenají znovu zopakovat nějaký děj či událost. Ezquerria (1999; str. 43) kompozita s touto předponou také považuje za nejčetnější. Například jimi jsou:

reconocer – „poznat“

reabsorbidos – „vstřebává“

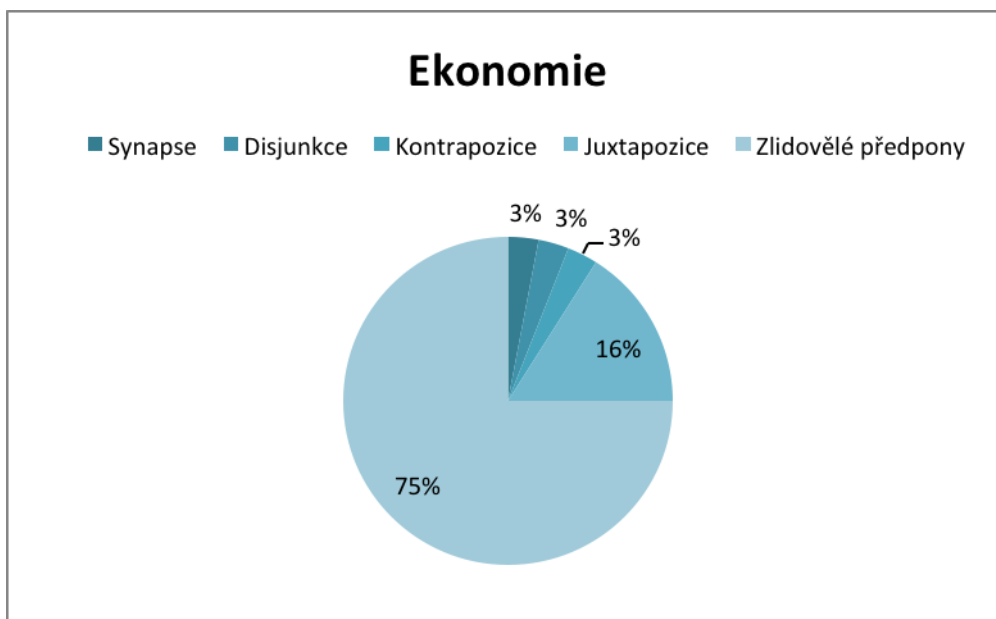
reestructuración – „přestavba“

Dalšími předponami jsou například *sobre-*, *contra-* etc.:

sobrecoste – „obsadit“

contrapartida – „protistrana“

interconexiones – „propojení“

V této rubrice jsou juxtapozice hned na druhém místě po předponách, a to s minimálním rozdílem. Dlouho za juxtapozicemi se nachází disjunkce, ale disjunkce vzhledem ke své stavbě může být považována taktéž za juxtaponované kompozitum. Znamená to tedy, že v této rubrice byly juxtapozice nejpočetnějším kompozitem. O něco méně než disjunkce se zde vyskytuje synapse a úplně nejméně je zde zastoupena kontrapozice.

3.2. Společenská rubrika

Z této rubriky jsem opět stáhla osm článků o 5 575 slovech, z nichž kompozity bylo pouhých 58. V této rubrice jsem očekávala počet kompozit mnohem nižší než v ekonomice, ale rozdíl na konec není tak markantní, je jich zde pouze o osm méně.

3.2.1. Synapse

Synapsí se ve všech osmi člancích vyskytovalo osm, což je o dvě více než v předchozí rubrice. Nic to ovšem nedokazuje, vykytují se zde dokonce synapse velmi podobného zaměření a některé výrazy se i často opakují:

Consejería de Educación – „poradenství ve vzdělání“

Sindicato de Estudiantes – „studentský svaz“

Ministerio de Industria – „Ministerstvo průmyslu“

3. 2. 2. Disjunkce

Disjunkcí se zde vyskytovalo opět o dvě více než v rubrice ekonomické a to 9, opět to o četnosti výskytu v podstatě nic nevyovídá a stejně jako je tomu u synapsí, jsou i zde disjunkce velmi podobného významu:

condiciones sociales – „sociální podmínky“

Tribunal Supremo – „Nejvyšší soud“

Seguridad Social – „sociální pojištění“

Unión Europea – „Evropská unie“

3. 2. 3. Kontrapozice

Toto kompozitum se v této rubrice objevilo čtyřikrát, ale byl to pouze jeden opakující se výraz, kterým byl:

becas-salario – „placená stipendia“

3. 2. 4. Juxtapozice

Juxtapozice jsou oproti předchozí rubrice v menším poklesu, není to však tak markantní, abychom z toho mohli vyvozovat nějaké důsledky. V této rubrice se jich vyskytovalo patnáct. Až na některé případy, jako je kompozitum *portavoz* – „mluvčí“, se juxtapozice v rubrice ze společnosti poněkud liší od rubriky ekonomické, například:

hiperactiva – „hyperaktivní“

retroceso – „ustoupení“

pictogramas – „piktogramy“

gasoducto – „potrubí“

3. 2. 5. Prefixoidy a zlidovělé předpony

Zlidovělých předpon se zde vyskytuje méně než v rubrice předchozí, a to dvacet dva. Jsou velmi častým jevem v oblasti kompozit ve všech žurnalistických rubrikách. V této rubrice se vyskytovala například tato:

abaratado – „zlevněné“

sobresaliente – „nadbytečný“

inaplicación – „nedbalost“

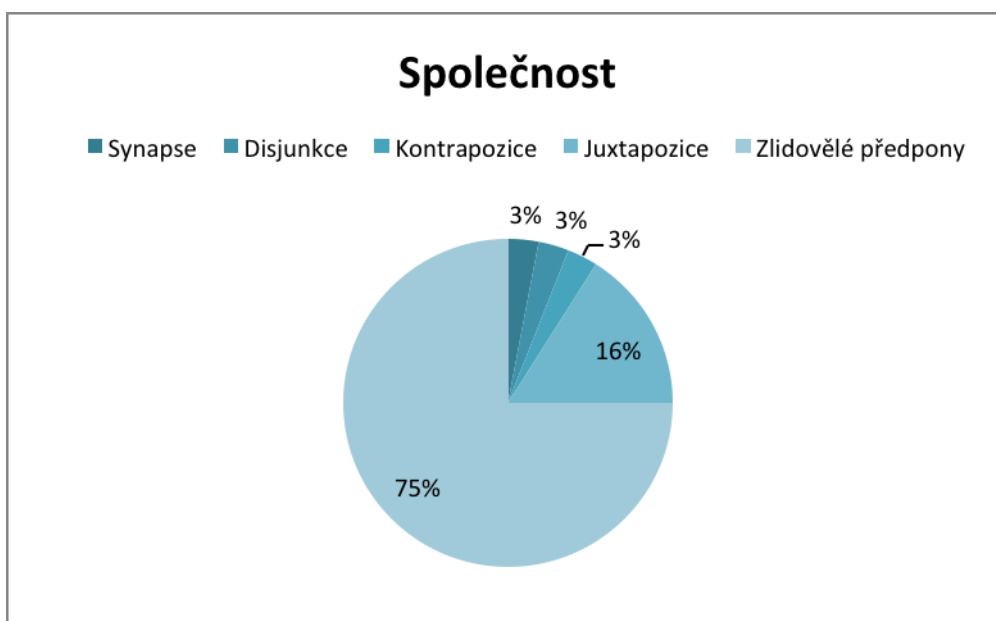
desempleado – „nezaměstnaný“

previsto – „předvídavý“

rebaja – „sleva“

descargar – „vyložit“

Vyskytlo se zde dokonce jedno kompozitum, jehož předponou je prefix řecko-latinského původ, jímž je:

V této rubrice jsou juxtapozice opět za předponami, ale vezmeme-li opět v potaz fakt, že i disjunkce je juxtaponované kompozitum, zaujímají spolu s juxtapozicí první místo. Poslední dvě místa opět odsadily synapse a kontrapozice, kontrapozice ale tentokrát ve větším počtu a synapse v počtu zhruba stejném. Zatím se ukazuje, že nehlédě na typ rubriky a na to, zda jde o přeložené zprávy či zprávy národní, se kompozita vyskytují v relativně stejných počtech.

3. 3. Politická rubrika

V této rubrice jsem pracovala se dvěma články o 5015 slovech, počet kompozit zde opět jen o trochu klesl. Vyskytuje se jich zde rovných 50, což je jen o trochu méně než v rubrice předchozí, ale už je zde znatelný pokles oproti ekonomické rubrice.

3. 3. 1. Synapse

Synapsí v politické rubrice bylo použito jen osm a z toho se čtyřikrát zopakoval tento výraz:

Casa del Rey – „královský palác“

Dále byly použity výrazy opět podobného rázu jako v rubrikách předchozích:

medios de comunicación – „komunikační prostředky“

presidente del gobierno – „předseda vlády“

3. 3. 2. Disjunkce

Disjunkcí zde poněkud ubylo, v celé této rubrice jsem jich našla pouhých pět, ale tentokrát rozdíleného charakteru:

redes sociales – „sociální sítě“

América Latina – „Latinská Amerika“

correos electrónicos – „elektronická pošta“

Tribunal Supremo – „nejvyšší soud“

3. 3. 3. Kontrapozice

Těchto kompozit je opět jen malý počet, byly zde pouhé dvě kontrapozice:

Monarquía-república – „republiko-monarchie“

pro-república – „pro-republika“

3. 3. 4. Juxtapozice

Juxtapozic je zde také výrazně méně, objevila jsem jich jen devět. Jako v obou předešlých rubrikách se i zde vyskytuje výraz:

portavoz – *mluvčí*

Ostatními juxtapozicemi v této rubrice jsou například:

metroscopia – „metroskopie“

hipercrítico – „velmi kritický“

vicepresidente – „více prezident“

Sudáfrica – „jižní Afrika“

latinoamericano – „latinsko-americký“

3. 3. 5. Prefixoidy a zlidovělé předpony

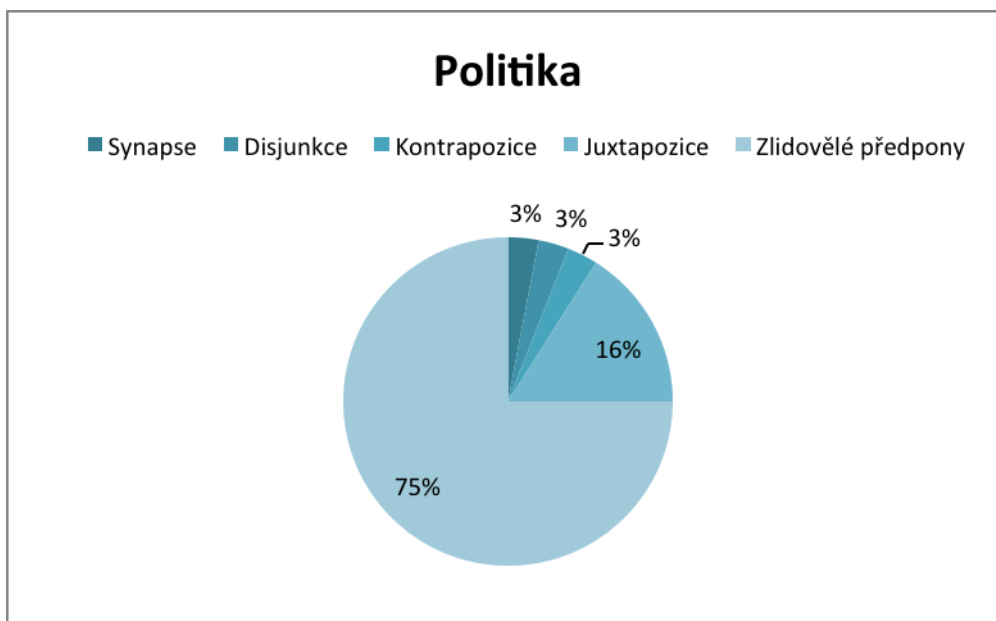
Stejně jako v předešlých dvou rubrikách se i v této vyskytují v hojném počtu, je jich zde dvacet šest. Předpony jsou ale jedinými ze všech ostatních kompozit, které si udržují četný výskyt zatím ve všech rubrikách. Nejčastěji používanými předponami v této rubrice jsou *des-* a opět *re-*. Uvedu opět jen pár příkladů:

retomar – „vzít znovu“

desconocido – „neznámý“

anticorrupción – „protikorupční“
reabierta – „znovu otevřená“

antimonárquico – „antimonarchické“
descubrir – „odkrýt“

V této rubrice počet kompozit klesl sice nepatrně celkem, ale více v jednotlivých druzích až na předpony, ty si stále udrží počet vyšší než dvacet. Co se týče procent, díky poklesu ostatních kompozit, mají nadpoloviční účast, zatímco ostatní nedosahují ani dvaceti procent. I když mají juxtapozice jen o jeden výraz více než synapse, zůstává na druhém místě juxtapozice. Disjunkce si ale pohoršila a je tentokrát až za synapsí. Na posledním místě se ale stále drží kontrapozice.

3. 4. Rubrika mezinárodních zpráv

V této rubrice jsem z devíti článků o 5 030 slovech našla 81 kompozit, což je zatím ze všech rubrik nejvíce. Dokazuje to obecné tvrzení, že jsou kompozita tvořena během překládání, kdy dochází ke zjednodušování a upravování stávajících slov daného jazyka.

3. 4. 1. Synapse

V této rubrice se jich nachází osm, což je výskyt naprosto průměrný, ale v této rubrice jsou výrazy různorodější, nemají jednolitý charakter. Příkladem některých zde se vyskytujících synapsí jsou:

tecnologías de comunicación – „komunikační technologie“

Consejo de seguridad – „rada bezpečnosti“

gafas del sol – „sluneční brýle“

3. 4. 2. Disjunkce

Disjunkcí se zde vyskytuje sedmnáct, což je doposud nejvíce a je to poprvé, co disjunkce svým počtem předčíly juxtapozici. Jsou jimi například:

Contrato Social – „společenská smlouva“

Casa Blanca – „Bílý dům“

derechos humanos – „lidská práva“

guerra civil – „občanská válka“

redes sociales – „sociální sítě“

medio ambiente – „životní prostředí“

3. 4. 3. Kontrapozice

Kontrapozice jsou v této rubrice nejméně zastoupeným kompozitem, jako tomu tak je i u ostatních rubrik, vyskytují se zde opět pouze dvě. Jsou jimi:

centro-izquierda – „středně-levicové“

narcisista-leninista – „narcisticko-leninistický“

3. 4. 4. Juxtapozice

V rubrice mezinárodních zpráv se vyskytuje patnáct juxtapozic, což je počtem taktéž průměrné. Například jimi jsou:

malabarista – „žonglér“

chascarrillos – „vtipy“

norteamericanos – „severoameričané“

ciberrepresión – „cyber-represe“

petrodólares – „petrodolary“

a stejně jako i v předchozích rubrikách se i zde vyskytuje výraz:

portavoz – *mluvčí* apod.

3. 4. 5. Prefixoidy a zlidovělé předpony

Předpon se v této rubrice vyskytuje třicet devět a je to zatím nejvyšším počtem těchto kompozit. Nelze tentokrát ani specifikovat, kterých předpon bylo užito nejvíce, každý druh byl zastoupen několika výrazy. Příkladem uvedu jen část z nich:

reaccionar – „reagovat“

descubierto - „nekrytý“

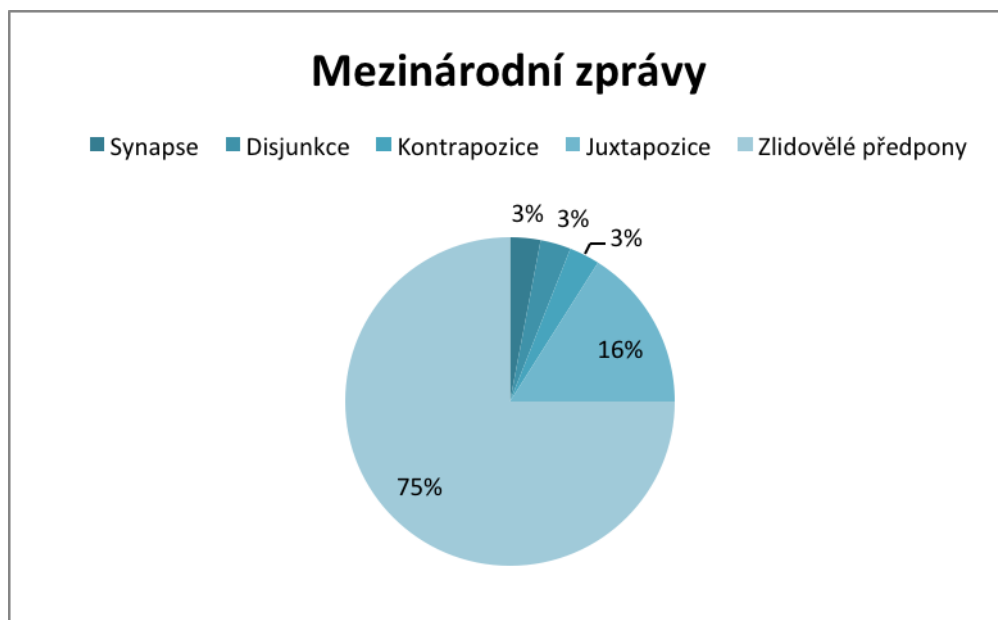
descargar – „vyložit“

conseguir – „získat“

endeudamiento – „zadluženost“

intolerable – „nesnesitelný“

asegurado – „pojištěný“

V této rubrice je opět téměř poloviční účast předponových kompozit, tato kompozita jsou v jazyce mnohem ustálenějšími výrazy, spousta mluvčích už daná slova ani jako kompozita nevnímá. Zvláštností této rubriky je menší počet juxtapozic než počet disjunkcí, nicméně jsou obě tato kompozita juxtaponovaná a lze tedy říci, že se o druhé místo dělí. Za nimi pak opět následuje synapse a na konec kontrapozice.

3. 5. Kulturní rubrika

V této rubrice jsem hledala kompozita v osmi článcích o 5 684 slovech a našla jsem jich 51, což je kromě předchozí rubriky návrat k průměru. Zde může být nižší výskyt způsoben uvolněnou formálností této rubriky. Nevyskytuje se zde typický žurnalistický jazyk, jako je tomu u ekonomie či mezinárodních zpráv.

3. 5. 1. Synapse

Synapse se v kulturní rubrice nevyskytovala vůbec. Je to jediné kompozitum, u kterého jsem zaznamenala nulový výskyt v rámci všech pěti rubrik.

3. 5. 2. Disjunkce

Disjunkce má v rámci této rubriky také jen nepatrný výskyt, jsou zde pouze čtyři tato kompozita, jimiž jsou:

libro electrónico – „elektronická kniha“

música negra – „černošská hudba“

guerra Mundial – „světová válka“

montaña rusa – „horská dráha“

3. 5. 3. Kontrapozice

Kontrapozice má v této rubrice výskyt opět průměrný, jsou zde opět dvě, a to:

polaco-estadounidense – „polsko-americké“

escenas-lecciones – „jevištní lekce“

3. 5. 4. Juxtapozice

Juxtapozic se zde vyskytuje více než předchozích kompozit, ale zhruba stejně jako v ostatních rubrikách. Jejich počet v kulturní rubrice je deset. Například jimi jsou:

audiolibro – „audiokniha“

superviviente – „živel“

hiperventilación – „hyper ventilace“

superheroína – „superhrdinka“

estereotipas – „stereotypní“

largometraje – „dlouhometrážní“

3. 5. 5. Prefixoidy a zlidovělé předpony

Počet zlidovělých předpon je v této rubrice dominující, vyskytuje se jich tu celkem třicet pět. Což opět dokazuje, že jejich výskyt je běžný ve všech formách španělského jazyka. Jako příklad bych uvedla opět jen pár:

desvelar – „odhalit“

sobrevivir – „přežít“

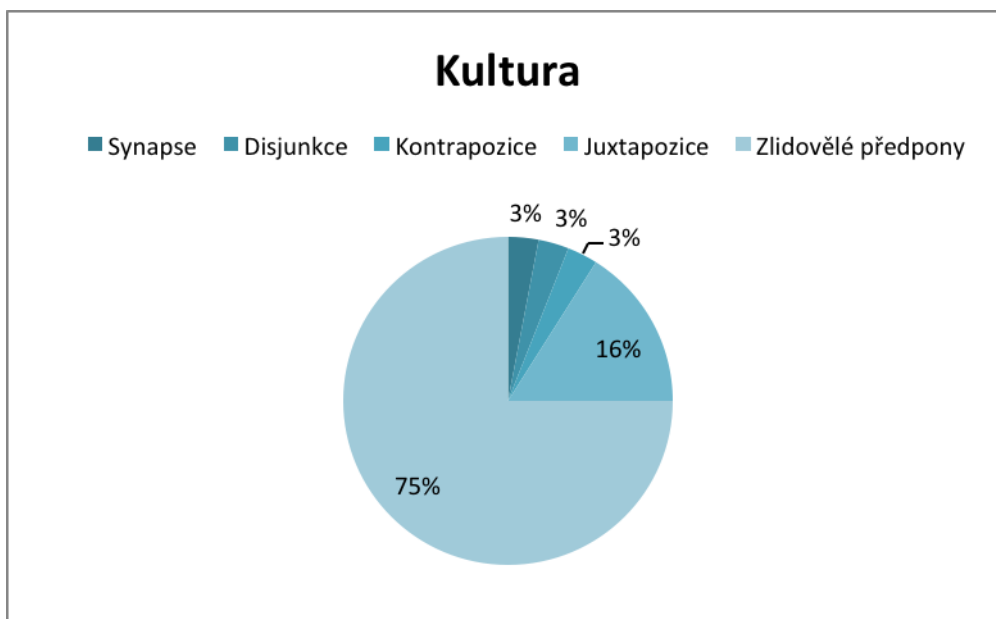
inesperada – „neočekávaná“

acercar – „přiblížit“

deslenguaba – „urážlivé“

conmover – „pohnout“

descubrimiento – „objev“

V této rubrice své prvenství opět obhájily předpony, tentokrát ale zauímají dvě třetiny všech kompozit vyskytujících se v kulturní rubrice. S markantním odstupem se na druhém místě nacházejí juxtapozice, poté disjunkce a tentokrát kontrapozice předčila synapsi, protože synapse se v této rubrice nevyskytla ani jednou.

3. 6. Sportovní rubrika

Ve sportovní rubrice jsem v šesti článcích o 5 234 slovech nalezla 40 kompozit. Je to ze všech rubrik nejméně a ten rozdíl je značný. Způsobeno je to pravděpodobně tím, že sportovní rubrika není příliš o žurnalistickém stylu nýbrž o komentátorství. Jsou to komentáře sportovních události upravené do souvislého textu.

3. 6. 1. Synapse

Synapse se v této rubrice vyskytovala pouze jedenkrát. Tímto jediným výrazem je:

línea de ataque – „útočná pětice“

3. 6. 2. Disjunkce

Disjunkce se ve sportovní rubrice také vyskytla jen jednou. Tento jediný výraz je naprosto obecné kompozitum, které ve své podstatě nemá se sportem nic společného:

guerra civil – „občanská válka“

3. 6. 3. Kontrapozice

I toto kompozitum je zde zastoupeno pouze jedním výrazem, jímž je:

franco-argelino – „francouzsko-alžírský“

3. 6. 4. Juxtapozice

Juxtapozicí se dostáváme od čísla jedna a posouváme se k číslu sedm. Juxtapozice se v této rubrice týkají daného tématu a jsou sportovně zaměřená. Například jimi jsou:

Eurocopa – „Evropský pohár“

mediocentros – „záložníci“

autocrítica – „sebekritika“

rojiblanco – „červenobílý“

mediapunta – „koordináční metoda“

3. 6. 5. Prefixoidy a zlidovělé předpony

Předpon se v této rubrice vyskytovalo opět mnoho, celkem jich bylo třicet. Nelze specifikovat, které předpony byly nejčetnější, opět měla každá své zastoupení. Zajímavostí je, že toto je teprve druhá rubrika, kde byl použit řecko-latinský prefixoid:

ecosistema – „ekosystém“

Další příklady zlidovělých předpon jsou:

desdibujar – „rozmazat“

redirigir – „přesměrovat“

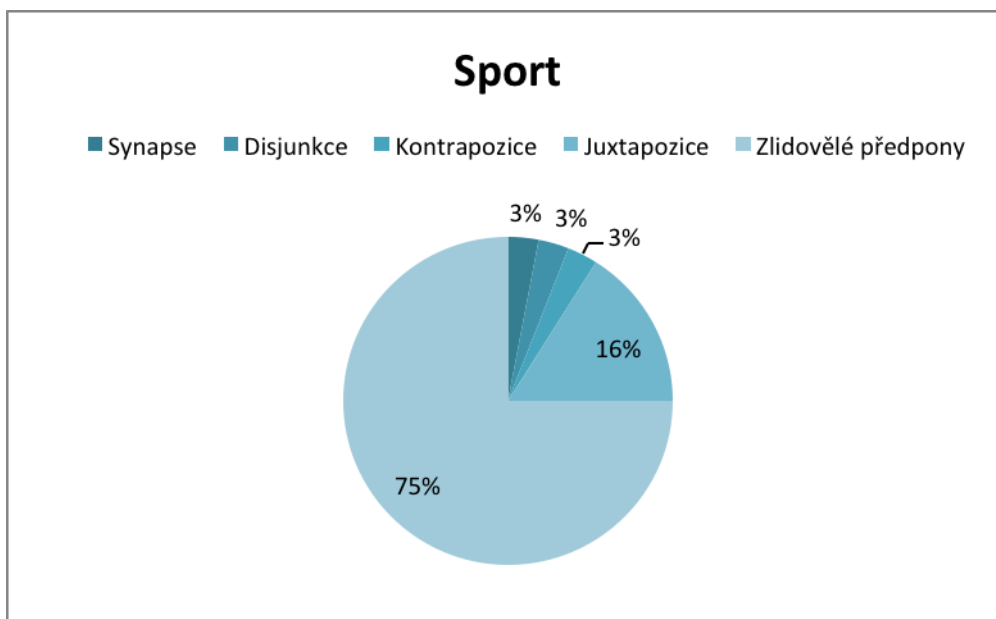
descontrolados – „nekontrolovaný“

desmarque – „odškrtněte“

inesperada – „neočekávaná“

contragolpe – „zpětný ráz“

encerrado – „zamčený“

V této rubrice byl celkový výskyt kompozit velmi slabý, nejvíce se zde opět objevilo předpon, na druhém místě jsou juxtapozice a pak už jsou následná kompozita zastoupena stejnou hodnotou. Opět se na této rubrice ukazuje fakt, že juxtaponovaná kompozita nejsou třeba tolik, jako jsou potřebná kompozita s předponou, která jednoduše upraví význam lexikální jednotky tak, jak je potřeba.

4. Závěr

Cílem této práce bylo prozkoumat výskyt kompozit ve španělských žurnalistických textech. Mou původní myšlenkou bylo, že je tento jev trendem v moderní španělštině. Už jen to, že jsem objevila kompozitum úplně nově vzniklé v reakci na ekonomickou krizi ve Španělsku a následné snížení sociálních dávek pod tisíc eur měsíčně, jímž je *nimileurista* – „člověk, který nemá ani tisíc euro“, se mi jevilo jako znak četného výskytu. Také jsem předpokládala, že v této době, kdy není skoro ani čas číst noviny, budou kompozita používána pro zkrácení jinak dlouhých lexikálních spojení. Opak je ale pravdou.

Zkoumala jsem celkem šest různých rubrik ve španělském deníku *El País*. Kromě rubriky mezinárodních zpráv, kde se vyskytovalo zhruba osmdesát kompozit, jsem ve všech ostatních rubrikách našla jen přibližně padesát kompozit. Navíc měla většina těchto kompozit velmi podobný charakter, u synapse to byly zejména názvy institucí či názvy pracovních pozic. U disjunkce se většina spojení týkala Evropské unie, kontrapozic jsem našla jen velmi málo, ale různého typu a u zlidovělých předpon, kterých bylo nejvíce, se čteně vyskytovaly výrazy začínající předponou „re“, která má vyjadřovat opakující se děj či událost nebo s předložkami *contra* – „proti“ a *sobre* – „přes“. Jediné juxtaponice byly velmi různorodé a vyskytovaly se v poměrně hojném počtu.

Pozitivem je, že hojný výskyt kompozit v rubrice mezinárodních zpráv je důkazem tvrzení, že mnohá kompozita vznikají právě překladem z cizích jazyků. Znamená to tedy, že jedno tvrzení se dokázat podařilo. Ale jejich výskyt příliš četný není, každá mnou zkoumaná rubrika měla zhruba pět tisíc slov a ani v jedné počet kompozit nepřesáhl stovku.

Ve dvou rubrikách měla předponová kompozita podíl více jak padesát procent vůči ostatním kompozitům, což je způsobeno tím, že tato spojení jsou ve španělském jazyce mnohem přirozenějším jevem a mnoho mluvčích už si ani neuvědomuje, že se jedná o kompozita. Tento fakt může vyvolat mylnou domněnku, že juxtaponovaná kompozita nejsou příliš častým jevem. Musíme vzít v potaz, že juxtaponovanými kompozity nejsou jen juxtaponice, ale kritériím pro určení těchto kompozit odpovídá i disjunkce a některá předponová spojení, konkrétně ta, která se pojí s předložkami, protože předložka je považována lexikálně samostatnou jednotku.

Myslím, že výsledek, kterého jsem svou prací dosáhla je zajímavý a velmi přínosný pro všechny studenty, kteří se o problematiku kompozit kdy budou zajímat. I když jsem příliš kompozit nenašla, domnívám se, že je tvorba kompozit aktuální problematikou a za několik let může být jejich výskyt v žurnalistických textech markantnější, než je tomu dosud.

5. Cizojazyčné resumé

El asunto que he elegido para mi tesis es el siguiente: *Uso de las composiciones jxxtapuestas en los textos periodísticos españoles*. Es un tema actual, composiciones se crean por la necesidad de nombrar las cosas nuevas. Pero lo que es importante para mi tesis es que se forman para facilitar la traducción de los textos extranjeros, que es un fenómeno común en el periodismo.

Para entender el problema de compuestos, es necesario examinar varios recursos lingüísticos. Es necesario comprender a los varios tipos de compuestos para encontrar y señalar las composiciones jxxtapuestas en los textos periodísticos. Por lo tanto mi tesis está dividida en dos partes: la parte teórica y la parte práctica.

En la parte teórica me dedico a lo que son los compuestos en realidad. El compuesto es una palabra compuesta de dos unidades léxicas. El criterio principal para determinar los compuestos jxxtapuestos es que los dos palabras se colocan juntos en una relación de dependencia. Existen varios tipos, la separación básica es de tipo de conexión. Según Ezquerro (1999; str. 22 – 43) hay cinco tipos diferentes de compuestos. La otra separación es que los combinaciones pueden estar unidos de varios partes de la oración.

El primer tipo es la sinapsia o la conexión preposicional. Sinapsia es la combinación de dos palabras con la preposición “de” o “a” (por ejemplo: *gafas del sol* o *olla a presión*).

El segundo tipo es la disyunción que es también una combinación de dos unidades léxicas separadas por un espacio (por ejemplo: *guerra civil*). Este tipo de composición puede ser considerado como jxxtapuesto porque corresponde con los criterios.

El tercer tipo es la contraposición que es una combinación de dos palabras que están unidas por un guión (por ejemplo: *coche – cama*).

El cuarto compuesto es la jxxtaposición que es una combinación de dos palabras escritas juntas. Esta composición es la que me interesa más de todas, existen varias combinaciones de las partes de la oración. Las más frecuentes son: la combinación de dos sustantivos (por ejemplo: *bocamanga*), sustantivo y adjetivo dónde el resultado es adjetivo (por ejemplo: *cejijunto*) y dónde el resultado es sustantivo (por ejemplo: *hierbabuena*), adjetivo y adjetivo (por ejemplo: *hispanohablante*), adjetivo y sustantivo (por ejemplo: *ciempiés*), sustantivo y verbo (por ejemplo: *boquiabierto*), verbo y

substantivo (por ejemplo: *quitapenas*), verbo y objeto circunstancial (por ejemplo: *saltarrostro*), verbo y objeto directo (por ejemplo: *guardamuebles*), adverbio y verbo (por ejemplo: *malvivir*), adverbio y adjetivo (por ejemplo: *biengranada*) etc.

A la última composición, a la quinta, pertenecen los prefijos vulgares y los prefixoides. La diferencia entre estos dos términos es que el prefixoid es un prefijo de origen greco-latino (por ejemplo: *ecólogo*) y los prefijos vulgares pueden ser las preposiciones que se adjuntan con varias partes de la oración (por ejemplo: *contrapropuesta*, *siquiera*, *conque*, *porque* etc.) o prefijos que tienen significado léxico, como el prefijo re- que significa algo que se repite (por ejemplo: *reaparecer*).

La parte práctica se refiere a la aparición de los compuestos en los textos periodísticos españoles. Del diario El País descargué artículos de cinco mil palabras de las seis secciones (economía, sociedad, política, cultura y deporte). El resultado es, que las composiciones no son tan frecuentes como pensaba.

En cada sección estaba más o menos cincuenta composiciones excepto la sección internacional donde estaba ochenta composiciones. Este hecho demuestra que los compuestos están formados principalmente de la traducción de las lenguas extranjeras. Otro hecho interesante es que la mayoría de los compuestos era muy similar en carácter. Muchos compuestos fueran del tema de economía o política, los nombres de las instituciones (por ejemplo: *Ministerio de Industria*, *Consejo de Seguridad* etc.), palabras acerca de la Unión Europea (por ejemplo: *zona euro*, *Unión Europea* etc.) y los prefijos vulgares aparecieron principalmente con el prefijo re- (por ejemplo: *retomar*, *rebaja*, *reabierto* etc.).

La incidencia de los compuestos juxtapuestos para otros compuestos era la mayoritaria. Teniendo en cuenta que para compuestos juxtapuestos se puede considerar no sólo la yuxtaposición pero disyunción y algunos tipos de prefijos vulgares. Prefijos vulgares que son los compuestos juxtapuestos son aquellos que están asociados con una preposición (por ejemplo: *conseguir*, *sobrevivir* etc.). En la parte práctica podemos ver los gráficos donde podemos ver que los primeros lugares están ocupados por prefijos vulgares, yuxtaposiciones y disyunciones.

Literatura:

ALCOBA, S., 1988, *Categoría de las palabras compuestas en español*, Universidad de Santiago de Compostela

ALVAR EZQUERRA, Manuel, 1999, *La formación de palabras en español*, Madrid: Arco Libros.

BARTOŠ, L. – H. VALÍKOVÁ, 2002, *La formación de palabras en español*, Brno: FF MU.

CASADO VELARDE, M., 1995, *El lenguaje de los medios de comunicación. La lengua española hoy*. Seco, M. y Salvador, G. (eds.). Madrid: F. J. March.

DUBSKÝ, Josef, 1977, *Základy španělské lexikologie pro překladatele a tlumočníky*, Státní pedagogické nakladatelství Praha.

HELCL, Miloš, 1972, *Současné tendence při tvoření slov skládáním v češtině*, časopis Naše řeč.

POPELA, Jaroslav, 2006, *Skaličkova jazyková typologie*, Masarykova univerzita v Brně: B. Vykypěl a V. Boček.

VARELA ORTEGA, Soledad, 2005, *Morfología léxica: la formación de palabras*. Madrid: Gredos.

Internetové zdroje:

Real Academia Española, <http://www.rae.es/rae.html>